

Vad är mobbning?

*En kvalitativ studie om vad ämneslärare i finlandssvenska
högstadiet definierar som mobbning*

Eva Nyberg (2003458)

Magistersavhandling i utvecklingspsykologi

Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier

Utbildningslinjen för socialvetenskaper

Handledare Patrik Söderberg

Åbo Akademi, Vasa

Våren, 2024

Abstrakt

Författare: Nyberg, Eva	Årtal: 2024
Arbetets titel: Vad är mobbning? En kvalitativ studie om vad ämneslärare i finlandssvenska högstudier definierar som mobbning	
Avhandling för magisterexamen i utvecklingspsykologi Vasa: Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier	Sidantal (tot.) 51
Avhandlingen utfördes inom Projekt Kompis: ”Kunskap om mobbningsprevention i Svenskfinland”	
<p>Syfte: Avhandlingens syfte var att undersöka vad ämneslärare i finlandssvenska högstadium definierar som mobbning och hur deras syn överensstämmer med forskningens definitions kriterier för mobbning. Detta gjordes utifrån två forskningsfrågor: (1) Vad definierar ämneslärare i finlandssvenska högstudier som mobbning, och (2) vilka sociala problem kategoriserar ämneslärare som annat än mobbning.</p> <p>Metod: Avhandlingen gjordes som en kvalitativ studie och konventionell innehållsanalys av semistrukturerade intervju materialet från Projekt Kompis, som insamlats mellan 2019–2020. Datamaterialet bestod av 38 svar från skolpersonal i olika yrkesgrupper och olika svenskspråkiga högstudier, varav 9 ämneslärares svara analyserades för avhandlingen. Analysen gjordes med Nvivo.</p> <p>Resultat: Studien visade att ämneslärarna definierade mobbning på ett praktiskt och generellt sätt. Alla nämnde något eller några teoretiska definitions kriterier men ingen nämnde alla. Mest identifierade de mobbning som upprepat elakt beteende, sedan som maktobalans mellan utövare och offer. Ett par nämnde offrets upplevelse att bli mobbat. I övrigt beskrev ämneslärarna olika former av mobbning och hur det tar sig i uttryck. Lärarna ansåg att mobbningen sker alltmer i nätet (mobiltelefonerna), och gör det mer utmanande att upptäcka och hantera. Ämneslärarna särskilde på mobbing och konflikter. De upplevde också att det sociala klimatet och sättet elever umgås med varandra blivit hårdare, och att eleverna hade bristande kunskap om sociala färdigheter om t.ex. vad som är acceptabelt att säga och göra mot varandra, eller var gränsen går för egen och andras egendom. Trots god allmän kännedom om mobbning, upplevde ämneslärarna det svårt att avgöra när något var mobbning eller handlande om annat opassande beteende, skoj eller bråk. De kunde heller inte ge en entydig definition utifrån definitions kriterierna, var av olika åsikt sinsemellan, och kände att de hade svårt att tillämpa definitionen på speciellt nätmobbning.</p> <p>Diskussion: Resultatet bekräftat tidigare forskning om att lärare tenderar att ha god generell kunskap om mobbning, men saknar tillräcklig specifik kunskap om definitions kriterierna, och har svårt att tillämpa definitionen på nätmobbning. Istället beskriver de ofta olika former av mobbning. Det finns således en lucka mellan den praktiska och teoretiska definitionen. Ämneslärare borde få tillräckliga förkunskaper om mobbning baserat på aktuell forskning i sina pedagogiska studier för att vara bättre förberedda för arbetslivet och kunna fullfölja sin juridiska plikt att utreda mobbningsfall, och KiVa Skola-programmet (och övriga åtgärdsprogram) borde uppdatera definitionerna de utgår ifrån, så att de motsvarar senaste forskning och beaktar nätmobbning.</p>	
Sökord: Teacher’s beliefs, views, knowledge, bullying, cyberbullying, definition, redefinition	

Innehåll

Abstrakt.....	2
1 Inledning	5
1.1 Centrala begrepp.....	6
1.1.1 Mobbning.....	7
1.1.2 Nätmobbning.....	7
1.1.3 Ämneslärare	9
1.2 Referensram.....	10
1.2.1 Klassiska och moderna perspektiv på definiering av mobbning.....	10
1.2.2 Vikten av en korrekt definition	16
1.2.3 Lagar och styrdokument som styr skolpersonalens arbete mot mobbning.....	17
1.3 Tidigare forskning	18
1.4 Syfte och forskningsfrågor.....	20
2 Metod.....	21
2.1 Val av metod.....	21
2.2 Datainsamling och sampel	22
2.3 Tillvägagångssätt.....	23
2.4 Analysprocessen	23
2.5 Tillförlitlighet, överförbarhet och trovärdighet.....	24
2.6 Etiska överväganden.....	25
3 Resultat.....	26
3.1 Vad ämneslärare definierar som mobbning	27
3.1.1 Upprepning.....	27
3.1.2 Maktobalans	28
3.1.3 Offrets mobbningsupplevelse.....	28
3.1.4 Olika former av mobbning	29
3.1.5 Sammanfattning	30
3.2 Sociala problem som ämneslärare kategoriserar som annat än mobbning	31

3.2.1	Hårt socialt klimat (språkbruk)	31
3.2.2	Konflikter och bråk	31
3.2.3	Utanförskap, ensamhet	32
3.2.4	Bristande sociala färdigheter	32
3.2.5	Sammanfattning	33
4	Diskussion	34
4.1	<i>Resultatdiskussion</i>	34
4.1.1	Vad ämneslärare definierar som mobbning.....	34
4.1.2	Vilka sociala problem ämneslärare kategoriserar som annat än mobbning	37
4.2	<i>Metoddiskussion</i>	38
4.3	<i>Förslag på fortsatt forskning och råd till fältet</i>	40
4.4	<i>Konklusion</i>	42
	Källförteckning	43

Figurer

Figur 1	26
----------------------	----

Bilagor

Bilaga 1: Intervjuguide

Bilaga 2: Informationsbrev

Bilaga 3: Förförståelse

1 Inledning

Syftet med denna avhandling är att undersöka och få mer förståelse för hur ämneslärare i finlandssvenska högstudier ser på begreppet mobbning - vad räknar de som mobbning, vad kategoriserar de som något annat och hur väl överensstämmer deras syn med forskarnas definition av mobbning?

2013 kom en lagändring som innebar att ansvaret för att reda ut mobbningsfall flyttades bort från elevhälsan och blev således på pedagogernas ansvar (Lagen om elev- och studerandevård 1287/2013). Det har inneburit att kunskapskraven ökat för lärare att förstå vad mobbning är, och pressen att ha kapaciteten att reda ut mobbningsfall och motarbeta mobbning också ökat. Det här väckte mitt intresse för att undersöka effekterna av lagändringen.

De som jobbar inom elevvården, som tidigare hade ansvaret för att hantera mobbningsfall fram till lagändringen 2013, får kunskap om mobbning och psykiskt illamående i sin utbildning. Ämneslärarutbildningarna däremot fokuserar på pedagogiken att lära ut sitt ämne (modersmål, matematik etc.) och hur hantera grupper och klassrumsdynamik, men inkluderar inga obligatoriska kurser i mobbning eller psykiskt illamående (Studiehandboken, 2023; Ahonen & Puupponen, 2022). Det finns således inga formella krav på att ämneslärare måste ha kompetens om mobbning i och med sin pedagogiska utbildning, och många lärare lär sig om mobbning först när de kommer ut i arbetslivet. Skolor som hör till KiVa Skola-programmet har KiVa-team som består av skolpersonal som aktivt jobbar med mobbningsförebyggande arbete och reder ut mobbningsfall (Salmivalli & Poskiparta, 2018). De ämneslärare som är med i KiVa-team får djupare kunskap om och mera erfarenhet av mobbning i och med programmet. I övrigt är det upp till ämneslärarna själva att engagera sig för att skaffa fortbildning och kunskap om mobbning. I huvudsak undervisar ämneslärare olika grupper utan klassansvar vilket gör att de inte nödvändigtvis känner eleverna så bra eller har insyn i hur de fungerar i grupp i jämförelse med klasslärare som ser sina elever dagligen och vet hur gruppdynamiken fungerar. Det finns ämneslärare som fungerar som klassföreståndare men de undervisar inte nödvändigtvis sina egna elever, så klassföreståndarpositionen ger inte automatiskt mera insyn i enskilda elevens vardag eller i egna klassens gruppdynamik. Det här väckte mitt intresse för att undersöka hur väl ämneslärare känner till vad mobbning är.

Definitionen på mobbning har ändrat med åren vartefter ny forskning tillkommit men trots gedigen forskning och etablerade definitioner råder det fortfarande oenighet bland forskare om vad definitionen på mobbning borde innehålla. Forskare, lärare, elever och föräldrar definierar alla mobbning lite olika ur sina egna perspektiv och utifrån sina erfarenheter, och

nätmobbningsens uppkomst har inneburit en till dimension att beakta och inkludera i definitionen och medfört att diskussionen kring hur mobbning borde definieras aktualiserats igen (Volk et al, 2017; Walker, 2014; WABF, 2021). En universal definition som forskare och lärare är eniga om skulle vara ytterst viktig eftersom hur man definierar mobbning i sin tur styr mobbningsförebyggande arbetet och åtgärdsprogrammen mot mobbning, som KiVa Skola, utgår från etablerade definitioner. Det här väckte mitt intresse för att undersöka hur diskussionen kring definiering av mobbning ser ut på forskningsarenan.

Det finns en lång tradition av mobbningsforskning i Finland, men få finländska studier som berör definiering av mobbning eller nätmobbning, eller empiriska studier hur lärare definierar mobbning. Det här väckte mitt intresse för att undersöka hur ämneslärare definierar mobbning i finländsk kontext.

Mot den här bakgrunden blev mitt forskningsintresse att undersöka hur väl känner ämneslärarna till vad mobbning är och hur uppdaterad kunskap har de om definition på mobbning i skenet av senaste forskning. Vad och vilka beteenden inkluderar de i begreppet mobbning, och vilka olämpliga beteenden och sociala problem utesluter det ur begreppet mobbning och kategoriserar som något annat.

Avhandlingen inleds med en genomgång av (1.1) centrala begrepp för avhandlingen. Sedan presenteras (1.2) en referensram om olika definitioner på mobbning genom tiderna och rådande diskussion kring mobbningsdefinition bland forskare, samt lagar och regelverk som styr skolans mobbningsarbete, och följs av (1.3) tidigare och aktuell empirisk forskning om hur skolpersonal ser på mobbning, samt (1.4) forskningsfrågorna. Därefter beskrivs (2) avhandlingens metodik och hur studien genomförts och datamaterialet analyserats. Till sist presenteras (3) resultatet från studien, som följs av (4) en resultat- och metoddiskussion, där studiens resultat analyseras i relation till referensramen och tidigare forskning och den använda metodens styrkor och svagheter diskuteras. Avhandlingen avslutas med förslag på vidareforskning, råd till fältet och konklusion.

1.1 Centrala begrepp

I detta kapitel presenteras centrala begrepp för avhandlingen och dess tematik. Mobbing och nätmobbing behandlas som skilda begrepp i avhandlingen då de tar sig i uttryck på olika sätt.

1.1.1 Mobbning

Med mobbning avses *aggressivt beteende, där en person eller grupp avsiktligt gör en och samma person (eller grupp) illa upprepade gånger över tid* (Salmivalli 2010). Andra kännetecken för mobbning är *målstyrt beteende, och maktobalans mellan mobbare och mobbningsoffer, som innebär att mobbaren har ett fysiskt eller psykiskt övertag över mobbningsoffret så att denne har svårt eller inte kan försvara sig* (Olweus 1993). Mobbning skiljer sig från annan typ av aggression och oönskat socialt beteende. Det handlar *inte om konflikter* mellan två jämnstarka personer, utan om *övergrepp och maktmissbruk, som innebär systematiska kränkningar och trakasserier som traumatiserar den utsatte* (Thornberg, 2018). Nyare forskning beaktar även att mobbning sker i en social kontext och som ett *resultat av gruppdynamik, offrets egen upplevelse av att ta skada av behandlingen, samt att även en engångshändelse kan räcka för att traumatisera offret* och rädslan att bli utsatt igen kan vara tillräckligt för att traumatisera offret (Volk m.fl. 2014; Gladden m.fl. 2014; Volk m.fl., 2017; World Anti-Bullying Forum 2021). Alla dessa definitions-kriterier beaktas i avhandlingen när mobbning diskuteras.

Mobbningen kan ta många olika former. Det kan ske *direkt (fysisk, verbal)* genom t.ex. slag, sparkar, knuffar, fasttagning, skällsord, hotande, ryktesspridning eller hånande, men också genom att förstöra, gömma eller stjäla någons egendom (Olweus, 1993; Thornberg, 2018; Mahon m.fl. 2023). Mobbning kan också ske *indirekt (psykisk, non-verbal)* genom t.ex. utfrysning, systematisk utelämnning, att bli behandlad som luft eller genom blickar och miner (Olweus, 1993). En del forskare urskiljer även *relationell* mobbning som en egen form, som innebär att förstöra någons relationer genom t.ex. att tvinga någon att sluta umgås, sällskapa eller vara kompis med någon. Mobbningen kan *ske på plats eller via nätet* (Thornberg, 2018).

Mobbning slutar aldrig av sig självt utan kräver alltid aktivt motagerande dvs. att man reagerar och tar till åtgärder för att få mobbningen att upphöra. Därför finns specifika åtgärdsprogram mot mobbning, som t.ex. Kiva Skola (Salmivalli 2010; Thornberg 2018).

I den här avhandlingen behandlas endast skolmobbning, och beaktar således inte mobbning i dagis eller förskolan, arbetsplatsmobbning, mobbning mellan syskon eller mobbning i en parrelation. Skolvåld utesluts också, även om mobbning är en form av våld för att det handlar om att utöva makt, och det kan eskalera till skolvåld.

1.1.2 Nätmobbning

Nätmobbningen anses inte vara ett skilt fenomen från traditionell mobbning eftersom båda förekommer ofta samtidigt, bara på olika plattformar och tar sig i uttryck på olika sätt. De som

blir mobbade i skolan blir det oftast också på nätet, sällan bara på ena sättet, och skolmobbarna är ofta även förövare på nätet (Frisen & Berne, 2016). Nätmobbning är ofta också en indikation på att mobbning även sker i verkliga livet (Social och hälsovårdsministeriet, 2019). Men i definitionshänseende skiljer man åt traditionell mobbning och nätmobbning (Thornberg, 2018). Definitionskriterierna är långt samma för båda men de tar sig i uttryck på lite olika sätt och har olika innebörd. Därför behandlas begreppen också skilt i avhandlingen.

Med nätmobbning avses *mobbning som sker via internet genom mobilen, datorn eller surfplattan*. Nätmobbningen kan ske *privat* (meddelanden, chatt, epost, telefonsamtal) eller *offentligt* (publicering, delning) via t.ex. chattprogram, online diskussionsforum, sociala medier eller digitala spel. Det kan gälla flera kränkande handlingar eller en enstaka handling som *delats eller spridits*. En engångsföreteelse räcker eftersom *upprepningen sker via spridning* istället (Frisen & Berne, 2016). En kränkande bild som publiceras idag, kan delas otaliga gånger, också många år senare och över hela världen (Mahon m.fl. 2023). Publiceringen lämnar kvar och leva på nätet och är således svår att få raderad. Vid nätmobbning vet man inte alltid vem förövaren är (*anonymitet*) och det kan ske var och när som helst på dygnet, vilket gör det svårare för offret att försvara sig (Frisen & Berne, 2016)

Nätmobbningen kan ske på olika sätt och via olika plattformar (e-post, chatt, sms, sociala medier). Det kan handla om *trakasserier* som innebär att en person eller grupp upprepade gånger eller systematiskt blir utsatt för kränkande och nedlåtande kommentarer på nätplattformar, eller *utfrysning* där mobbaren utesluter eller blockerar en person eller grupp från nätgemenskaper eller från att delta i kommunikation och aktiviteter på nätet. *Förtal* på nätet är en annan form av nätmobbning som innebär att mobbaren sprider rykten eller generande information om en person eller grupp för att sprida en negativ bild eller skada någons rykte och relationer. *Kapning* innebär identitetsstöld där mobbaren använder sig av offrets identitet (användarnamn, användarkonto) och kommunicerar olämpligt på nätet "i offrets namn" för att skada offret. *Uthängning* är när någon får tag i privat information, bilder eller videon om en person och publicerar (sprider) utan dennes lov och för att skada eller förödmjuka, eller sprider rykten så att offret ska förlora ansiktet eller i värsta fall hamna i fara. *Nätstalkning* är när mobbaren använder sig av nätplattformar för att förfölja och spåra offrets aktiviteter, och upprepade gånger kontakta offret på ett oönskat eller hotande sätt. En annan typ av nätmobbning är att *flejma*, som är en form av online bråk där mobbaren använder aggressivt provocerande och vulgär kommunikation som påminner om hot för att attackera en person via nätet. *Sexting* är en form av nättrakasserier där förövaren publicerar eller sprider vidare nakenbilder eller annan information av sexuell natur utan offrets medgivande. I grova fall

förekommer *våldshot eller dödshot* via olika medier, eller något om kallas happy slapping som innebär att offret blir filmat medan mobbaren misshandlar denne, och videon sedan delas på nätet (Frisen & Berne, 2016; Kowalski m.fl., 2014; Calvete, 2010)

Nätmobbing skiljer sig från traditionell mobbing i praktiken i flera hänseenden. *Anonymiteten, oändliga spridningen, nätkommunikationens karaktär och bristen på fristad för att mobbningen kan ske dygnet runt, som ökar känslan av utsatthet och maktlöshet hos offret och gör mobbningen svårare att upptäcka av utomstående, karakteriserar nätmobbing.* Nätkommunikation är också annorlunda än i verkliga livet. Den karakteriseras av *ofullständig kommunikation* då man inte använder alla sinnen när man kommunicerar, *anonym kommunikation* så man kan hålla sin identitet delvis eller helt dold (t.ex. ålder, kön, etnicitet), och *fördröjd kommunikation* då kommunikationen inte är samtidig utan det blir ett tidsglapp mellan när avsändaren skickar eller publicerar något och när mottagaren tar del av det. Eftersom avsändaren inte ser hur mottagaren reagerar på ens text, reaktion eller publicering medför det färre hämningar, mindre skuldkänslor och ånger då man inte kan se eller höra mottagarens direkta reaktioner eller se konsekvenser av sitt eget agerande. De här aspekterna gör att det är svårare att tolka budskap och avsikter i nätkommunikation, och ökar risken för missförstånd, bråk, avundsjuka, hämndspiraler och att diskussioner eskalerar och lättare blir aggressivare, och utvecklas till nätmobbing. Nätet ger en ökad kontroll över vad man kommunicerar och med vilken intensitet, men minskar kontrollen över vem man kommunicerar med, hur budskapet tolkas och hur det som kommuniceras sprids (Frisen & Berne, 2016).

1.1.3 Ämneslärare

Med ämneslärare avses *lärare som undervisar i ett läroämne i grundskolan eller andra stadiet* (Åbo Akademi, 2023). Avhandlingens studie behandlar specifikt *ämneslärare i högstadier*, och i avhandlingen benämns ämneslärarna som ämneslärare eller lärare. Till skillnad från klasslärare som har en magisterexamen i pedagogik och arbetar med en och samma klass, har *ämneslärare en examen i ett eller flera läroämnena med pedagogik som biämne, och arbetar med elever från olika klasser.* För att bli behörig ämneslärare för grundskolan krävs en högre högskoleexamen, 60 studiepoäng av grund- och ämnesstudier inom det undervisande ämnet (eller ämnena om flera undervisningsämnen), och 60 studiepoäng i pedagogiska studier för lärare. (FSL, 2024; Förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet, 986/1998). De pedagogiska biämnesstudierna för ämneslärare vid Åbo Akademi innehåller inte kurser eller obligatoriska studier om mobbing utan har fokus på pedagogiken, dvs. hur lära ut sitt eget ämne (Smedlund, 2022). Ämneslärare har *inget eget*

klassansvar om de inte är klassföreståndare, men även då undervisar de inte nödvändigtvis elever från egen klass. De träffar således inte automatiskt sina egna elever regelbundet eller ofta eller har insyn i hur egna elevernas dagliga gruppdynamik fungerar. Eftersom *ämneslärare arbetar på klassnivå och med större grupper och inte på individnivå*, som speciallärare och kuratorer, känner ämneslärarna eleverna bättre som grupp och hur eleverna fungerar tillsammans, men inte nödvändigtvis så bra som individer eller hur enskilda elevers vardag ser ut (Jenvén, 2017).

I och med lagändringen 2013 (Lagen om elev- och studerandevård 1287/2013) har ansvaret för att reda ut mobbningsfall flyttats från elevhälsan till pedagogerna, dvs. lärarna. Det innebär att lärarna har ett juridiskt ansvar att övervaka vad som sker mellan barnen i skolan, reda ut mobbningsfall och aktivt motarbeta mobbning. Skolpersonal har även en skyldighet överlag att ingripa vid osakligt beteende (Utbildningsstyrelsen, 2014). Eftersom lärarna jobbar på klassnivå och känner eleverna som grupp är de i en nyckelposition att påverka grupper och grupprocesser och har bättre möjligheter att ingripa i mobbningsituationer än andra vuxna. Bästa resultatet fås givetvis när lärare och annan skolpersonal samarbetar med föräldrar för att hantera mobbning. Däremot har lärare *ingen skyldighet att "bota" psykiskt illamående, aggressiva barn eller barn med beteendestörningar.* Det ingår inte i det pedagogiska ansvaret och det har de heller ingen formell kompetens för. De kan endast stöda och främja elevers välmående och en sund utveckling. Men att motarbeta mobbning eller reda ut mobbningsfall kräver ingen expertis om psykiskt illamående – det hjälper men är inte nödvändigt (Salmivalli, 2010).

1.2 Referensram

Som referensram för avhandlingen presenteras i detta kapitel forskares olika perspektiv på mobbningsdefinition, hur de klassiska definitionskriterierna är problematiska, och vilken betydelse en korrekt definition av mobbning har i praktiken.

1.2.1 Klassiska och moderna perspektiv på definiering av mobbning

De mest etablerade definitionerna på mobbning utarbetade av mobbningsforskare inkluderar något, några eller alla av följande fem (5) definitionskriterier: *avsiktligt* aggressivt beteende eller kränkande behandling, *upprepning* över tid, *samma person eller grupp som blir utsatt* av jämnåriga, och *maktobalans mellan den utsatta och mobbaren* där mobbaren är fysiskt eller psykiskt starkare på något vis och har ett övertag så att *den utsatte inte kan försvara sig*

(Salmivalli, 2010; Olweus, 1993; Thornberg, 2018; Volk m.fl, 2014; Volk m.fl., 2017; Younan, 2018). Därtill inkluderar en del forskare *offrets upplevelse av skada*, att mobbning sker i en social kontext och som ett *resultat av gruppdynamik*, och betonar att en *engångshändelse kan räcka för att orsaka skada och traumatisera offret* och bara det att *offret är rädd för att bli utsatt igen räcker* för att det ska räknas som mobbning (Volk m.fl, 2014; Gladden m.fl., 2014; Volk m.fl. 2017; World Anti-Bullying Forum, 2021, UNICEF, 2024).

Samma definitionsriterier är som utgångspunkt för nätmobbning, men har annan innebörd. I nätmobbning sker upprepningen via spridning, offret känner inte nödvändigtvis sin eller sina förövare då de kan vara anonyma, och förövaren är inte nödvändigtvis en jämnårig. Mobbningen kan ske var och när som helst dygnet runt, till och med när den utsatte inte är medveten om det, och det är svårare att fly undan mobbningen då det inte finns några frizoner eller geografiska begränsningar. Maktobalansen ser också lite annorlunda ut. Offret vet inte vem hen bör akta sig för då mobbaren kan vara anonym. Offret kan heller inte påverka när, var och hur mobbaren agerar för att det kan ske utan direkt kontakt eller hur något som publicerats sprids vidare (Frisen & Berne, 2016; Olsson, 2013; Kowalski m.fl., 2014; Calvete m.fl., 2010).

I finländska skolkretsar är den finländska psykologen Christina Salmivalllis och den norsksvenska psykologen Dan Olweus' definition på mobbning de mest etablerade. Olweus räknas som pionjären inom mobbningsforskning, inte bara i Finland utan även internationellt. Hans definition myntades redan på 1970-talet och är den man utgår ifrån än idag, både inom mobbningsforskning och i praktiken (vardagstal, förebyggande mobbningsarbete, åtgärdsprogram mot mobbning, både av skolpersonal och föräldrar och elever.), och som styr diskussionen om mobbningsdefinition (Kofoed & Staksrud, 2019). Olweus definition på mobbning är *aggressivt beteende, där en person eller grupp avsiktligt skadar eller orsakar obehag för en eller flera personer upprepade gånger och under en viss tid. Vidare menar han att det vid mobbning uppstår en fysisk eller psykisk maktobalans mellan mobbare och offer, så att offret har svårt eller inte kan försvara sig* (Olweus, 1993). Salmivalli är den mest kända finländska mobbningsforskaren och hon har utvecklat åtgärdsprogrammet mot mobbning KiVa Skola, som används idag i många grundskolor. Hon definierar också mobbning som *ett upprepat aggressivt beteende, där mobbaren gör en och samma person avsiktligt illa*. Därtill menar hon att mobbning handlar om *maktmissbruk*, och framförallt är ett *gruppfenomen* istället för en offer-utövar konstellation. Mobbaren har ett övertag över offret och är i något avseende starkare (t.ex. ålder, fysiskt starkare, högre social status eller annan egenskap). Ofta är mobbaren inte en enskild person, utan en grupp eller en hel klass (Salmivalli, 2010). KiVa

Skola -programmet utgår från Olweus och Salmivallis definition (Salmivalli & Poskiparta, 2018).

Robert Thornberg, en svensk professor i psykologi och internationellt erkänd mobbningsforskare, har också utgått ifrån Olweus definition och tar i beaktande gruppaspekten liksom Salmivalli. Han definierar mobbning som *målstyrt beteende som innebär kränkande behandling eller trakasserier som upprepas över tid och där den utsatta har svårt eller omöjligt att försvara sig*. Därutöver lyfter han *åskådarnas betydelse* och *moraliskt disengagemang* som kännetecknande för mobbning, tar nätmobbningen i beaktande i sin definition, och pratar hellre *om kränkande behandling och trakasserier än mobbade* (Thornberg, 2018). Moraliskt disengagemang är ett fenomen som baserar sig på Banduras socialkognitiva teori om moral agens (Bandura, 2016) och betyder när en person genom olika övertygelser rättfärdigar sina aggressiva handlingar och således frikopplar sig från negativa känslor kopplade till handlingen. Övertygelsen kan handla om t.ex. att mobbaren inte beaktar skadan eller konsekvenserna mobbingen har på offret, avhumaniserar offret, eller skuldsätter offret för att bli mobbat. Thornberg menade att moraliskt disengagemang kan vara en orsak barn och ungdomar mobbar, eller medverkar i mobbning, aktivt eller som åskådare (Thornberg, 2018; World Anti-Bullying Forum, 2021). Mobbaren känner ofta föraktfullhet gentemot offret, känner sig vara bättre än hen på något vis, och att hen gjort sig förtjänt av behandlingen (Mahon m.fl. 2023). Thornberg (2018) anser att moraliskt disengagemang borde beaktas som en aspekt när man definierar mobbning.

Efter Olweus definition har flera forskare ställt sig kritiska till hans definition och andra liknande tidiga definitioner och gjort egna förslag på en uppdaterad definition på mobbning. En av de mer kända omdefinieringarna som fått genomslag gjordes av Anthony Volk, Andrew Dane och Zopito Marini (2014). De uppdaterade Olweus klassiska version utifrån evolutionsteorier och aggressionsforskning, och definierade mobbning som ett *målinriktat aggressivt beteende som skadar en annan person inom en kontext av maktobalans*. De lyfte fram att mobbning är en specifik form av aggression, *proaktivt aggressivt beteende* istället för reaktivt aggressivt beteende *som är målmedvetet* istället för omedvetet *och drivs av inre motivation*, baserade på evolutionära drifter *för att uppnå fördelar eller belöning* i form av makt, dominans eller resurser, eller för att öka chanserna för reproduktion. Mobbingen uppstår således för att det är lönsamt för mobbaren. Volk m.fl. (2014) menade att det belöningsökande beteendet är det som gör det proaktivt aggressivt och målinriktat. Maktobalansen uppstår i och med att mobbarna väljer ut offer som är svagare än dem för att maximera chansen för belöning eller fördel till så liten risk eller kostnad som möjligt. De fann att, till skillnad från vad många

tror, tenderar personer med mera makt t.ex. i form av popularitet eller hög status, oftare mobba andra i svagare ställning som har svårt eller inte kan försvara sig, för att uppnå sina mål med bästa kostnadseffektivitet. Volk m.fl. (2014) var också bland de första som föreslog att man borde beakta *offrets upplevelse av att ta skada* i definitionen av mobbning, och ansåg att offrets upplevda skada borde mätas utifrån både handlingarnas intensitet och upprepning, inte utifrån upprepning och mobbarens avsikt. Volk m.fl. (2014) fann att deras uppdaterade definition är mera applicerbar på nätmobbning och kan bättre anpassas till alla åldersgrupper (småbarn, skolbarn, tonåringar och vuxna) än Olweus definition. Kriterierna om mobbarens medvetenhet, målinriktat proaktivt aggressivt beteende och offrets upplevelse att ta skada är synvinklar som idag beaktas i diskussionerna kring definitionskriterierna för mobbning. Deras definition fick medhåll i forskningskretsarna och flera andra mobbningsforskare har senare ifrågasatt definitionskriterierna för de tidiga definitionerna och kommit med liknande förslag på uppdaterad definition. Andra saker som påverkat att de tidiga definitionerna och definitionskriterierna granskats på nytt är nätmobbningens uppkomst (Volk. m.fl., 2017; Younan, 2018; World Anti-Bullying Forum, 2021) då forskare ansett att definitionskriterierna för traditionell mobbning inte kan tillämpas på nätmobbning (Kofoed & Staksrud, 2019).

De senaste åren har frågan om definitionskriterierna för mobbning aktualiserats igen. UNESCO och World Anti-Bullying Forum [WABF] har bildat en internationell arbetsgrupp för att se över rådande definitionskriterier och för att arbeta fram en ny uppdaterad mera holistisk och inkluderande definition på mobbning som fångar upp det mångdimensionella i relationer och mobbningsbeteende. Under WABF seminariet 2021 diskuterade arbetsgruppen om hur klassiska definitionskriterier för mobbning borde ändras under ett webinarium. Arbetsgruppen ställde sig mest kritiska till kriterierna om upprepning och avsiktlighet. De föreslog att *maktförhållandet i mobbning borde ses som en produkt av den sociala omgivningen*, inte endast som relationen mellan mobbaren och den mobbade. De lyfte fram att *mobbning sker ofta som ett resultat av gruppdynamik*, och är därmed inte alltid avsiktlig. I den nya definitionen borde maktförhållandet beakta även de relationer som inte direkt är involverade i mobbningen men som är en del av det sociala nätverket kring mobbningen dvs. *åskådarna*. Andra aspekter som arbetsgruppen önskade att den nya definitionen skulle beakta i större utsträckning än tidigare var *brist på omvårdnad och positiva gensvar* från jämnåriga och vuxna som en form av mobbning, *offrets upplevelse att ta skada av mobbningen*, och *offrets rädsla* för att bli mobbat på nytt (World Anti-Bullying Forum, 2021). Under WABF seminariet 2023 presenterade arbetsgruppen ett förslag till en ny definition. Mobbning borde definieras enligt dem som: *en skadande social process som karakteriseras av maktobalans och drivs av*

sociala och institutionella normer. Mobbning är ofta upprepande och tar sig i uttryck som oönskat beteende mellan elever eller skolpersonal som orsakar fysisk, social, emotionell skada till utsatta personerna eller grupperna, och skolgemenskapen (UNESCO, 2024).

Trots gedigen forskning om hur mobbning borde definieras och nya förslag på vad som borde räknas som mobbning, finns det fortfarande ingen universal definition på mobbning som forskarna är eniga om.

Det finns flera aspekter som gör de klassiska kriterierna för mobbning problematiska, dvs. kriterierna om *upprepning*, mobbarens *avsiktlighet*, *samma målgrupp (offer)* som utsätts av jämnåriga, *maktobalans* mellan utövare och offer, och *offrets oförmåga att försvara sig*. Flera forskare anser att kriterierna för traditionell mobbning inte kan överföras på nätmobbning som sådana pga. nätmobbningens karaktär (Kofoed & Staksrud, 2019). Det råder också oenighet om ur vems synvinkel definitionen ska fastställas: forskarnas, skolpersonalens, föräldrarnas, barnens, mobbarnas eller offrens. Eller hur man borde beakta mobbningsoffer som är både mobbare och offer (Younan, 2018; Volk m.fl. 2017). En del forskare lyfter fram att mobbning alltid sker till en viss grad i en viss social och kulturell kontext och att det borde beaktas i definitionen. De menar att mobbning inte är begränsat till de som medverkar i mobbningen, utan mobbning sker som ett resultat av gruppdynamik (World Anti-Bullying Forum, 2021). Uppfattningen om vad som räknas som mobbning skiljer sig också mellan de som forskar i ämnet och de som möter mobbning i sin vardag (skolpersonal, föräldrar, elever). Det finns således en lucka mellan den praktiska och vetenskapliga definitionen. Andra utmaningar är att forskare finner det svårt att fusionera äldre mobbningsforskning med nyare mobbningsforskning, och mobbningsforskningen har ökat exponentiellt sedan 1970-talet vilket gör det svårare att ha en överblick av forskningsfältet (Volk m.fl., 2017).

Äldre mobbningsforskning betonar *upprepning* som ett av de viktigaste kännetecknet för mobbning. Grundregeln för mobbning har varit, ju oftare aggressiva beteendet sker, desto skadligare är det för offret. Upprepning är kriteriet som man i praktiken fortfarande förknippar mest med mobbning. De flesta forskare idag är dock eniga om att upprepning inte är ett bra mått för att definiera mobbning. Ett problem med kriteriet är att forskare är oeniga hur många gånger eller hur ofta aggressiva beteendet ska ske för att det ska räknas som mobbning. Det finns inget standardiserat mått. Nyare forskning föreslår att kriteriet om upprepning borde modifieras att också beakta engångshändelser, eftersom nyare forskning har visat att redan *en enskilda händelse kan räcka* för att orsaka skada och traumatisera offret, och bara det att *offret är rädd för att bli utsatt igen* räcker för att det ska räknas som mobbning (Volk m.fl., 2014; World Anti-Bullying Forum, 2021, Gladden m.fl. 2014; UNICEF, 2024). Det här gäller

speciellt nätmobbning där en händelse upprepar sig genom spridning och av olika personer, inte av upprepade händelser av en och samma grupp (Volk m.fl., 2014; Frisen & Berne, 2016).

Flera forskare har föreslagit att *offrets upplevelse av skada* borde läggas till som ett till definitions Kriterium för mobbning eller ersätta kriterierna om upprepning och avsiktlighet (World Anti-Bullying Forum, 2021). De betonar att offrets syn på vilken skada och hur mycket skada en eller flera händelser orsakar i hen borde vara den starkaste indikatorn på skada. Skadan för offret skulle definieras utifrån att mäta *skadefulla händelsens intensitet eller frekvens*. När någondera ökar, ökar även offrets upplevelse av skada, och det borde vara kriteriet för att definiera mobbning (Volk m.fl., 2014). Samma mobbade beteende kan således orsaka olika mycket skada för offret beroende på individuella skillnader och miljöfaktorer (Volk m.fl. 2017). En del forskare påpekar också att det inte är enbart offret som tar skada, utan att även åskådarna (rädda att bli utsatta själva) och mobbaren (dåligt rykte) lider (World Anti-Bullying Forum, 2021). Det har föreslagits att man borde studera vilka kriterier i mobbning påverkat (skadat) offren mest för att utifrån dem definiera mobbning (World Anti-Bullying Forum, 2021).

Många forskare har även ifrågasatt kriteriet om mobbarens *avsikt att skada*, och anser avsiktlighet vara det svåraste och mest komplexa kriteriet. En del forskare menar att barn och ungdomar inte alltid agerar medvetet utan att mobbning kan också ske som *ett resultat av gruppdynamik, moraliskt disengagemang*, eller som ett uttryck av brist på omsorg, empati och positiv feedback istället för medveten aggression. Andra menar att mobbningen inte kan vara avsiktlig om mobbaren själv inte anser sig göra något fel (Thornberg, 2018; World Anti-Bullying Forum, 2021). Barn kan också själva avfärda mobbade beteende genom att säga att de inte handlade avsiktligt ("det var bara på skoj") (Salmivalli & Poskiparta, 2018). Hur medvetna barn och ungdomar är över ifall deras beteende klassificeras som mobbning eller inte kan vara svårt att avgöra. En del forskare anser att man borde hellre använda *mobbarens målmedvetenhet* som kriterium istället för avsiktlighet eftersom mobbning är ett proaktivt aggressivt beteende och ett biologiskt drivet belöningssökande beteende istället för reaktivt aggressivt beteende, där mobbaren använder sig av aggressiva strategier i form av maktobalans för att uppnå fördelar och belöning (Volk m.fl., 2017).

En annan utmaning har varit att bestämma ur *vems perspektiv* mobbning ska definieras: *utövarens, offrets, elevernas, vårdnadshavarnas eller pedagogernas perspektiv*. I nordiska länderna är det vanligare att utgå ifrån offrets upplevelse att ta skada medan man i många andra länder utgår ifrån mobbarens avsikt (Thornberg, 2018). En del forskare har föreslagit att man borde bättre beakta hur barn och ungdomar själva definierar mobbning när man utformar definitions kriterierna (Volk m.fl., 2017). I nyare forskning har man funnit att barn och ungas

upplevelser och åsikter om vad mobbning är inte alltid passar in på de klassiska kriterierna för mobbing, speciellt nätmobbning (Younan, 2018). Barn och unga kan också ha svårt att inse att de mobbar och ta ansvar för sina handlingar för att de inte känner igen sina handlingar i klassiska definitions-kriterier (Kofoed & Staksrud, 2019). Det finns också forskning som visar att pedagoger inte heller identifierar mobbning enligt forskningens definitions-kriterier och inte heller känner till alla definitions-kriterier (Rigby, 2018).

Forskare är även oeniga i om mobbning borde definieras utifrån ett mobbare-offer perspektiv eller ses som ett gruppfenomen. Äldre forskning såsom Olweus betonar relationen mellan utövare och offer, medan nyare forskning alltmer ser mobbning som ett relationellt fenomen mellan utövare-offer-åskådare, där mobbning sker inte endast mellan de som direkt agerar i en mobbningssituation utan inom ett nätverk och i en social och kulturell kontext. Mobbning speglar delvis också vad som är socialt acceptabelt och normalt i samhället. Elever som faller offer för mobbning är ofta sådana som faller utanför vad som anses " normalt " (World Anti-Bullying Forum, 2021) Även om gruppaspekten uppmärksammas och beaktas alltmer i forskningen, är den inte lika känd i praktiken.

Med tanke på meningsskiljaktigheterna bland forskare om vad som borde inkluderas i mobbningsbegreppet och svårigheten att få en överblick av mobbningsforskningsfältet pga. exponentiell ökning av är publikationer om mobbning, är det inte konstigt att de som kommer i kontakt med mobbning i sin vardag dvs. pedagoger, elever och föräldrar är osäkra på vad som räknas som mobbning och att åtgärdsprogrammen inte har uppdaterats att stämma överens med nyaste forskning.

1.2.2 Vikten av en korrekt definition

Det finns forskning som stöder att det vi tror och tänker om saker påverkar hur vi agerar (Rigby, 2017). Enligt franska sociologen Pierre Bourdieu är språk kopplat till agerande och makt. Oberoende om vi ändamålsenligt väljer ord för att beskriva något eller inte, påverkar och styr ordvalen våra attityder. Språket är således inte bara ett kommunikationsmedel utan även något som påverkar vårt agerande (Bourdieu, 2013). Därför är det inte heller irrelevant vilka ord lärare associerar med mobbning. Vilka ord lärare väljer för att beskriva mobbning styrs delvis av vilken teoretisk och evidensbaserad kunskap de har om mobbning, och delvis av deras erfarenheter och omgivningens attityder (Rigby, 2018). Hur lärare definierar mobbning och hur de applicerar definitionen i verkliga mobbningssituationer påverkar sättet de tar tag i mobbning och hur de arbetar med mobbningsförebyggande arbete (Campbell m.fl., 2019).

Salmivalli och Poskiparta (2018) påpekar också att det är viktigt att definiera mobbning. För att effektivt kunna ingripa i mobbning måste det finnas en gemensam förståelse av alla inblandade vad mobbning är och inte är. Att ingripa i mobbning minskar inte behovet från att ingripa i annat oönskat beteende, men mobbning är en specifik form av aggression och maktutövning som kräver ett eget slags ingripande. Ifall mobbning inte definierades, kunde ingen heller hållas ansvarig för mobbningsbeteende, och det skulle inte gå att diskutera beteendet med barn och unga (Salmivalli & Poskiparta, 2018). Det är också troligt att ifall lärare definierar eller tolkar definitionen på mobbning på lite olika sätt, varierar också deras syn på var gränsen går för när något blir mobbning, och det kan i sin tur leda till att reglerna blir olika och eleverna får en otydlig eller t.o.m. felaktig eller motstridig bild av vad mobbning är för att reglerna för hur man får bete sig varierar mellan lärare.

Många av de åtgärdsprogram som finns och används idag, inklusive KiVa Skolprogrammet, utgår från tidiga definitioner på mobbning som "repetitivt, oönskat, aggressivt beteende, som inkluderar maktobalans mellan mobbare och offer" och är inte tillräckligt effektiva för att de inte tar i beaktande de nya aspekter som vi vet om mobbning idag via forskningen, och programmen kan inte appliceras på nätmobbning (UNESCO, 2024). Tillräcklig definiering av mobbning har stor betydelse i praktiken, för att det påverkar hur åtgärdsprogrammen utformas. Ju bättre definitionen speglar verkligheten desto pålitligare och effektivare blir åtgärdsprogrammen (Younan, 2019).

1.2.3 Lagar och styrdokument som styr skolpersonalens arbete mot mobbning

Det är skolans ansvar att förebygga och åtgärda mobbning, och se till att all form av våld förhindras och det finns flera lagar och styrdokument som bestämmer detta. Även om mobbning inte direkt omnämns som ett brott i finsk lagstiftning finns det flera lagar som indirekt förbjuder det (Lagen om grundläggande utbildning, 1267/2013; Lagen om elevhälsa och studerandevård, 1287/2013; Gymnasielagen, 714/2018; Lagen om yrkesutbildning, 531/2017, UNICEF, 1989; Finlands grundlag 731/1999, Utbildningsstyrelsen 2014).

Enligt lagen om grundläggande utbildning (1267/2013) måste utbildningsanordnaren garantera elever en trygg studiemiljö under skoltid men även under aktiviteter efter skoltid som skolan arrangerar, och enligt *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014* (Utbildningsstyrelsen, 2014) är nolltolerans för rasism, våld, mobbning eller andra former av diskriminering i skolmiljön en förutsättning för att skapa en harmonisk och trygg skolvardag. En trygg studiemiljö inkluderar psykisk, fysisk och social säkerhet, och även trygghet på nätet (Lagen om grundläggande utbildning, 1267/2013). Utbildningsanordnaren är skyldig att göra

en elevvårdsplan, där det ska ingå bl.a. en plan för att skydda elever mot våld, mobbning och trakasserier, dvs en antimobbningsplan (Lagen om elevhälsa och studerandevård, 1287/2013). Ämneslärarna har således planen att falla tillbaka på vid utredning av mobbningsfall och motarbetande av mobbning. Utbildningsanordnaren måste också göra en jämställdhetsplan och plan mot diskriminering för att motarbeta att någon blir diskriminerad pga kön, ursprung, sexuell läggning, språk, religion, hälsotillstånd eller funktionsnedsättning (Lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män, 1329/2014; och Diskrimineringslagen, 1325/2014).

Våld lyder under strafflagen och behandlas som misshandel (Strafflagen 1889/39). Brottsofferjouren RIKU klargör att enskilda kränkande handlingar kan bli klassade som brott och göra utövaren straffrättsligt ansvarig eller skadeståndsansvarig även om mobbning i sig inte är ett brott. Det gäller t.ex. skadegörelse, olaga hot, ärekränkning, misshandel, identitetsstöld som är förbjudna gärningar enligt Finlands lag. Och även om den straffrättsliga ansvarsåldern i Finland är 15 år, kan man bli ersättningsskyldig för skada man orsakat före 15 års ålder. Om det rör sig om mobbningsfall eller trakasserier över nätet, där elevhälsoplanen inte räcker till eller om nätmobbningen sker helt och hållet utanför skolan, gäller strafflagen (1889/39). Paragrafer som berör nätmobbning eller nättrakasserier i strafflagen är: Spridning av pornografisk bild (18§), Lockande av barn i sexuella syften (8b§), Brott mot kommunikationsfrid (1a§), Spridande av information som kränker privatlivet, Grovt spridande av information som kränker privatlivet (8a§), Ärekränkning (9§), Olaga hot (7§), och Olaga förföljelser (7a§).

2013 kom en lagändring som innebär att ansvaret att reda ut mobbningsfall flyttats från elevhälsan till pedagogernas ansvar (Lagen om elevhälsa och studerandevård 1287/2013). Det här sätter mera press på ämneslärare att förstå mobbning och konsekvenserna av mobbning för de enskilda eleverna, för att kunna motarbeta mobbning.

1.3 Tidigare forskning

Det finns relativt lite nyare forskning om hur pedagoger identifierar mobbning eller hur pedagogernas syn på mobbning skiljer sig från forskarnas syn (Psalti, 2017; Rigby, 2018). Nedan presenteras forskning om ämnet som gjorts efter 2010 eftersom mobbningsfältet har ändrat så mycket efter nätmobbningens uppkomst.

I en kvantitativ studie av Rigby (2018) undersöktes hur lärares syn på mobbning överensstämde med den vetenskapliga definitionen. I studien deltog 476 australiensiska lärare från 26 olika skolor som fick svara på en enkät hurvida de var av samma eller annan åsikt med

40 vetenskapliga påståenden om mobbning som forskare var överens om. Påståenden hade valts till enkäten utifrån 4 264 vetenskapliga artiklar om mobbning. Vad man fann var att lärare höll med forskarnas påståenden endast i ungefär hälften av fallen. Påståenden man var mest överens om (mer än 75%) inkluderade att mobbning innebär upprepad aggression och maktmissbruk av en person eller grupp, att utfrysning är en form av mobbning och att nätmobbning sker ofta samtidigt med traditionell mobbning. Påståenden som lärarna kände sämre till och oftare var av olika åsikt sinsemellan gällde vilken betydelse åskådarnas roll har i mobbning, samt vilka faktorer bidrar till sannolikheten att bli mobbad eller mobba. Studien visade att lärarnas syn på mobbning inte helt överensstämde med forskarnas. Lärarna var också av olika åsikt sinsemellan om vad mobbning innebär. Studien bekräftade att det finns en lucka mellan den vetenskapliga och den praktiska identifieringen av mobbning (Rigby, 2018).

I en liknande studie av Mahon m.fl. (2023) undersöktes hur väl lärarstuderande kunde definiera mobbning. I studien deltog 43 amerikanska lärarstuderande som fick svara på både öppna och slutna frågor om mobbning. Endast 60% kände sig självsäkra i sina uttalanden om vad mobbning är. Lärarna kunde identifiera mobbning på en allmän nivå genom att nämna olika former av mobbning, hur mobbning tar sig i uttryck och nämna något eller några av definitionskriterierna, men de kunde inte ge en tydlig definition på mobbning. Alla lärare nämnde minst två (2) olika former av mobbning. Mest nämnde de fysisk mobbning, därefter psykisk mobbning, och minst verbal och nätmobbning. Alla lärare nämnde också ett eller flera definitionskriterier men ingen nämnde alla, och ingen nämnde upprepning. Lärarna beskrev definitionskriterierna hellre på ett praktiskt sätt, t.ex. maktobalans som när någon tvingas göra något. En del lärare ansåg att mobbning inte är avsiktligt. Den generella beskrivningen gjorde att lärarna hade svårt att särskilja mobbning från annat olämpligt och oönskat socialt beteende. Det förblev också oklart ifall lärarna förstod komplexiteten i mobbning eller kände till alla definitionskriterier. Studiens slutsats var att lärarna hade begränsad kunskap om mobbning och att generell kunskap inte räcker för att kunna identifiera mobbning, utan för det behövs mera specifik kunskap, och det kräver att lärarna får mera utbildning om mobbning i sina lärarutbildningar (Mahon m.fl. 2023).

Andra studier har kommit till liknande resultat. I en kvantitativ studie av Pérez-Jorge m.fl. (2020) där 225 lärare deltog i en undersökning om mobbning, fann man att lärarna kunde definiera mobbning på en generell nivå men hade svårigheter att definiera mobbning som begrepp och att applicera givna definitioner i skolvardagen (Pérez-Jorge m.fl. 2020). I en annan kvantitativ studie av Chen m.fl. (2018) där 150 taiwanesiska lärare skulle identifiera mobbande beteende, kom man fram till att lärarna hade lättare för att identifiera fysisk mobbning än

psykisk mobbning, och att de tenderade att identifiera mobbning utifrån Olweus definitionskriterier (avsiktlighet, maktobalans och upprepning) och beakta offrets upplevelse av skada (Chen m.fl., 2018). I en systematisk litteraturöversikt av Macaulay m.fl. (2018) där man analyserat 20 internationella studier om hur väl lärare kan identifiera och ingripa i nätmobbning, fann man att lärarna tenderade att definiera nätmobbning som avsiktlig aggressivitet, men inte nämnde andra definitionskriterier. Istället definierade de nätmobbning enligt hur det tar sig i uttryck och nämnde saker som att sprida rykten, publicera nedlåtande och pinsamma bilder eller videon på någon och nättråkasserier (Macaulay m.fl., 2018). Enligt Campbell m.fl. (2019) har lärare ofta en snäv bild av vad som karakteriserar mobbade beteende. De utesluter ofta något av de vanligaste teoretiska definitionskriterierna för mobbning, har lättare för att ge exempel på olika mobbningsformer än en teoretisk definition, och har svårigheter att tillämpa definitionen rätt på verkliga situationer (Campbell m.fl., 2019). Enligt Psalti (2017) känner lärare lättare igen fysisk och verbal mobbning men har svårare att identifiera relationell mobbning.

Flera av studierna visade också att vilka informationskällor om mobbning lärarna förlitade sig på påverkar deras förmåga att identifiera definitionskriterier för mobbning. Lärarna önskade sig också mer fortbildning om mobbning eftersom det var svårt för dem att definiera mobbning. Enligt Rigby (2018) påverkades lärarnas svar av vilka primära informationskällor om mobbning de använde sig av. Lärare som meddelade vetenskapliga källor som sina primärkällor var oftare av samma åsikt som forskarna om mobbning. Däremot lärare som uppgav olika medier, kurser och internet som sina primärkällor var oftare av annan åsikt än forskarna. (Rigby, 2018). Macaulay m.fl. (2018) fann i sin systematiska litteraturöversikt att lärarna i studierna var ofta osäkra på sin kapacitet att korrekt kunna identifiera nätmobbning, och önskade mera fortbildning om nätmobbning.

I ett par studier kom det fram att arbetserfarenhet och utbildningsnivå korrelerade med kunskapsnivån om mobbning. Chen m.fl. (2018) fann i sin studie att ju mer arbetserfarenhet och ju högre utbildning lärarna hade desto bättre kunde de identifiera mobbning. Macaulay m.fl. (2018) kom fram till samma sak om nätmobbning: ju mer erfarna lärarna var desto bättre kunde de identifiera nätmobbning.

1.4 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med avhandlingen var att få en djupare förståelse för hurdan uppfattning ämneslärare i finlandssvenska högstudier har av mobbning, och hur väl deras syn överensstämmer med hur

forskare definierar mobbning. För att få svar på detta undersöktes vad ämneslärare identifierar som mobbning; vilka aspekter de inkluderar i begreppet och vilka beteenden de kategoriserar som andra sociala problem och utesluter ur begreppet. Avhandlingens forskningsfrågor utarbetades till följande utifrån syftet:

1. Vad definierar ämneslärare i finlandssvenska högstudier som mobbning?
2. Vilka sociala problem kategoriserar ämneslärare som annat än mobbning?

2 Metod

I detta kapitel presenteras avhandlingens metod, data och sampel samt analysprocess. Därtill reflekteras kring avhandlingens trovärdighet, tillförlitlighet och överförbarhet och forskningsetiska aspekter.

2.1 Val av metod

För att svara på forskningsfrågorna användes kvalitativ metod och konventionell innehållsanalys av semistrukturerade intervjuer från Projekt Kompis, ett forsknings- och utvecklingsprojekt vid utvecklingspsykologi på Åbo Akademi (2019–2021) om skolpersonalens tankar och erfarenheter om skoltrivsel, mobbning och utanförskap i finlandssvenska högstudier. För att få mer information om Projekt Kompis och hur intervjuerna genomförts lästes tidigare avhandlingar baserade på samma studie (Helmes, 2023; Alfthan, 2020; Nykvist, 2021; Källdström-Sund, 2020), hemsidan för projektet (Wasberg, 2020) och ansvarspersonen för projektet intervjuades (Söderberg, 2022).

Kvalitativa metoden var lämplig för den här avhandlingen eftersom syftet var att få en djupare inblick i hur ämneslärare tänker kring begreppet mobbning och vad det associerar med begreppet, samt få en förståelse för hur insatta ämneslärare är i mobbning som fenomen. Kvalitativa metoden möjliggjorde en djupare tolkning av ämneslärarnas upplevelser kring mobbningsfrågor och ger en mera personlig synvinkel, då man i kvalitativa studier fokuserar på att lyfta fram enskilda personers erfarenheter och känslor (Kvale & Brinkmann, 2014). Svagheten med metoden är att då studien görs som en djupanalys av ett litet sampel (9 respondenter) blir resultaten mindre generaliserbara och endast beskrivande, inte förklarande. Kvalitativa forskningsmetoden får ofta kritik för att inte vara så vetenskaplig eller objektiv och basera sig på subjektiv tolkning av data. Metoden kritiserar också för bristande tillförlitlighet då resultaten inte kan mätas på ett kvantitativt sätt (Kvale & Brinkmann, 2014). Kvalitativa

studier utförs på samma sätt i tre steg som en kvantitativ studie: genom datainsamling, dataanalys och bearbetning (Trost, 2010).

2.2 Datainsamling och sampel

I avhandlingen analyserades färdigt datamaterial från Projekt Kompis. Datainsamlingen utfördes av Kompis projektgruppen. Projektgruppen bestod av Patrik Söderberg (projektledare), Alexandra Wasberg (projektkoordinator) och 5 magisterstuderande inom utvecklingspsykologi vid fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier vid Åbo Akademi (Alfthan, 2020). Syftet med projektet var att kartlägga hur skolpersonal i finlandssvenska högstudier tänker kring skoltrivsel, mobbning och utanförskap och ser sina möjligheter att främja skoltrivsel och åtgärda mobbning och utanförskap i sin yrkesroll. Projektet pågick mellan 2019 och 2021 och i projektet deltog allt som allt 38 personer från 35 svenskspråkiga högstudier från Österbotten, Nyland, Åboland Åland och Uleåborg (Wasberg, 2020). Samplet bestod av totalt 38 icke slumpmässigt valda personer från högstadierna ur 5 olika yrkesgrupper; 11 rektorer eller biträdande rektorer, 10 ämneslärare, 7 speciallärare, 9 skolkuratorer och 1 studiehandledare (Alfthan, 2020). Respondenterna valdes genom att kontakta skolorna med en förfrågan om intresse att delta i projektet. De skolor som meddelade sitt intresse att vara med i projektet fick ett informationsbrev med information om projektet och dess utförande, se bilaga 2. Datainsamlingen (intervjuerna) genomfördes sedan som delvis öppna, semistrukturerade intervjuer. Projektgruppen hade utformat en intervjuguide med 8 öppna huvudfrågor som alla intervjuare använde sig av vid intervjuerna, se bilaga 1 (Nykvist, 2021). Intervjuerna utfördes antingen på plats eller via telefon mellan oktober 2019 och mars 2020 (Wasberg, 2020). Med deltagarnas tillåtelse spelades intervjuerna in och svaren transkriberades efter intervjuerna (Nykvist, 2021). Transkriberingarna gjordes enligt en exempelmodell som projektet hade (Helmes, 2023). Intervjusvaren analyserades sedan med hjälp av programmet Nvivo, och resultatet av analyserna presenterades hösten 2020 på digitala seminariet Tänkartalko (Wasberg, 2020).

Avhandlingens målgrupp avgränsades till att omfatta endast ämneslärare efter granskning av datamaterialet och utifrån de tankar som studien väckte. Datamaterialet innehöll 10 ämneslärares svar, varav 9 valdes till avhandlingens studie. 1 ämneslärares svar utelämnades från analysen då frågeställningarna i intervjun avvek märkbart från intervjuguiden (var ledande). Inför analysen skrevs en förförståelse om temat, se bilaga 3.

2.3 Tillvägagångssätt

I en kvalitativ intervju ska den som intervjuas kunna välja i vilken ordning och vilka saker man ska fokusera på i intervjun. Intervjuaren ska formulera en lista på huvudfrågor om områden som man vill behandla i intervjun (Trost, 2010). I projekt Kompis valde man att göra semistrukturerade intervjuer, vilket innebär en friare form av intervju där intervjun formas delvis av respondenternas svar (Bryman, 2011). Projektgruppen hade utarbetat en intervjuguide med 8 öppna huvudfrågor om de teman som man i projektet undersökte, och intervjuaren kunde ställa följdfrågor utifrån respondenternas svar på huvudfrågorna. Alla intervjuare använde sig av intervjuguiden vid intervjuerna (Helmes, 2023). Intervjuguiden med alla frågor finns presenterad i bilaga 1. Semi strukturerat intervju-upplägg innebär att intervjuaren ges frihet att antingen strikt följa intervjuguiden eller hoppa mellan frågorna för att anpassa intervjusituationen bättre (Kvale m.fl., 2009). Det gör intervjun mera till en fri diskussion än en intervju. I början av intervjuerna presenterades projekt Kompis och dess syfte åt respondenterna. Därefter frågade man respondenten vilket yrke hen hade, längden på arbetserfarenhet, området där hen arbetade och skolans storlek (Helmes, 2023). För avhandlingens studie analyserades i huvudsak svaren på nr 3 från intervjuguiden: Vad är mobbning enligt dej, eller vilka situationer räknar du som mobbning? Finns det andra sociala problem som du inte räknar som mobbning? men även svaren från de övriga frågorna beaktades i den mån de tangerade forskningsfrågorna.

2.4 Analysprocessen

För att få svar på forskningsfrågorna analyserades intervjumaterialet genom upprepad genomläsning och enligt *konventionell innehållsanalys*, dvs. återkommande teman och mönster identifierades i respondenternas svar, och kategoriserades systematiskt till ett schema (Hsieh & Shannon, 2005). Kategorierna skapades utifrån respondenternas svar, inte förutbestämda kategorier baserade på tidigare forskning eller teorier om ämnet, dvs. kategorierna för vad ämneslärare räknar som (1) mobbning och som (2) andra sociala problem än mobbning har i avhandlingens studie skapats utifrån ämneslärarnas svar i intervjuerna inte utifrån forskningens officiella kriterier för mobbning. Konventionell innehållsanalys innebär att man låter datamaterialet "tala fritt" dvs. inga förutbestämda teman sökes i innehållet utan innehållet i intervjuerna tolkas genom att hitta teman och mönster, som sedan kopplas till aktuell forskning (Hsieh & Shannon, 2005; Fejes & Thornberg, 2019). I konventionell innehållsanalys är det heller inte relevant att mängdmässigt analysera hur mycket ett tema eller mönster förekommer

utan mera avgörande att få en djupare förståelse och subjektiv tolkning av respondenternas inre upplevelser och uppfattningar om det fenomen man undersöker. Konventionell analys kan användas för att generera ny kunskap eller för att bekräfta eller bredda befintlig kunskap (Braun & Clarke, 2006).

För analysen av intervjumaterialet användes analysverktyget Nvivo. Verktöget användes för att sortera intervjumaterialet, hitta återkommande teman i intervjuerna och forma kategorierna. Intervjumaterialet lästes först in i verktöget, och sedan markerades textstycken från intervjuerna som svarade på forskningsfrågorna. Återkommande teman utkristalliserades från markerade textstycken och formades till kategorier. Kategorierna bildade ett schema som blev svaren på forskningsfrågorna och avhandlingens resultat, se figur 1. I avhandlingens resultat presenteras schemat över kategorierna. För att belysa kategorierna och hur ämneslärarna tänker kring kategorierna har citat från intervjuerna tagits med i resultaten. Citaten har bibehållits i sin originalform, såsom de skrivits i transkriberingarna av intervjuerna, för att minimera omskrivning och egen tolkning av transkriberingarna.

2.5 Tillförlitlighet, överförbarhet och trovärdighet

Hur hög kvalitét en kvalitativ studie har mätts i hur väl kriterierna för trovärdighet, tillförlitlighet och överförbarhet uppfylls.

Trovärdighet (validitet) i en kvalitativ studie innebär att undersökningen mäter det som den är avsedd att mäta, och forskningens resultat stämmer överens med forskningens syfte och frågeställningar (Fejes & Thornberg, 2019). Det betyder att det insamlade datat ska vara relevant för det man undersöker (Trost, 2010). I praktiken innebär det att man i en kvalitativ studie måste se till att ställa intervjufrågorna på ett sådant sätt att respondenterna ger svar på det som ska undersöks (forskningsfrågorna). Enligt Brinkmann och Kvale (2018) beror en studies trovärdighet mycket på forskarens skicklighet att intervjua. För hög trovärdighet får undersökningen inte påverkas av forskarens personliga värderingar (Bryman, 2011). I Projekt Kompis, som avhandlingen baserar sig på, har trovärdigheten stärkts av att man utformat intervjufrågor och en intervjuguide utifrån projektets syfte, och intervjuerna har ställt sådana frågor som varit relevanta för projektets undersökning.

Tillförlitlighet (reliabilitet) i en kvalitativ studie innebär att undersökningen kan upprepas av andra forskare vid andra tillfällen och att man då kommer till liknande forskningsresultat för samma eller liknande målgrupp (Kvale & Brinkmann, 2014). Man ska kunna redovisa för att ha utfört datainsamlingen, analysen och resultaten på ett systematiskt sätt, att mätningen är

stabil och inte påverkats av slumpen (Trost, 2010). Det innebär i praktiken att man vid kvalitativa intervjuer ska ställa frågorna på samma sätt och se till att intervjusituationerna är likadana för alla respondenter. Tillförlitligheten kan påverkas av t.ex. ledande frågor under intervjun eller skillnader mellan forskares olika sätt att transkribera (Kvale & Brinkmann, 2014). Man kan också öka tillförlitligheten genom att beskriva detaljerat hur man gått till väga i undersökningen och analysprocessen steg för steg och presentera sina fynd på ett överskådligt sätt t.ex. ett schema över kategorierna man hittat. I Projekt Kompis har tillförlitligheten säkrats genom att se till att ordna alla intervjuer på samma sätt, ge samma förhandsinformation till alla respondenter och ställa samma frågor till alla respondenter fast intervjuarna varit flera. Det har gjort att det insamlade datat varit enhetligt och möjligt att analysera.

Överförbarhet handlar om hur väl man kan överföra resultaten på andra miljöer och situationer (Bryman, 2011). Överförbarheten, kan vara problematisk inom kvalitativa studier för det kan svårt att generalisera resultaten på en hel population, men kvalitativ forskning kan ändå ge värdefull information och djupare förståelse i ett fenomen (Patel & Davidson, 2019). Överförbarheten i Projekt Kompis har stärkts av att man intervjuat skolpersonal från flera olika finlandssvenska högstudier.

2.6 Etiska överväganden

Forskning ska bedrivas med ett etiskt förhållningssätt. Det betyder att etiska aspekter av arbetsmetoder och datainsamling ska beaktas när studier görs.

Forskningsetiska delegationens [TENK] etiska principer för humanforskning och etikprövning (2019) fungerar som grund för humanistiska vetenskapernas etikprövningsnämnder. Etiska principerna gäller deltagarnas bemötande och integritetsskydd, hantering av personuppgifter, och forskningens offentlighet. Studierna som görs ska respektera deltagarnas självbestämmanderätt och människovärde. Deltagandet ska vara frivilligt, deltagarna ska få tillräckligt med information om vad de deltar i, och deltagarna får inte utsättas för risker eller skador (Forskningsetiska delegationen, 2023).

Det projekt (Projekt Kompis) som denna avhandling baserar sig på tillämpar TENK:s etiska principer. Intervjuguiden som användes för intervjuerna i projektet uppfyller forskningsetiska principerna, och intervjumaterialet samlades in frivilligt. Intervjudeltagarna fick information om undersökningens ändamål och process, samt om enkätsvarens användning i forskningssyfte i ett informationsbrev, se bilaga 2. Deltagandet var frivilligt, och i samband med intervjuerna informerades deltagarna att de kan avsluta intervjun när om helst om de vill. Deltagarnas

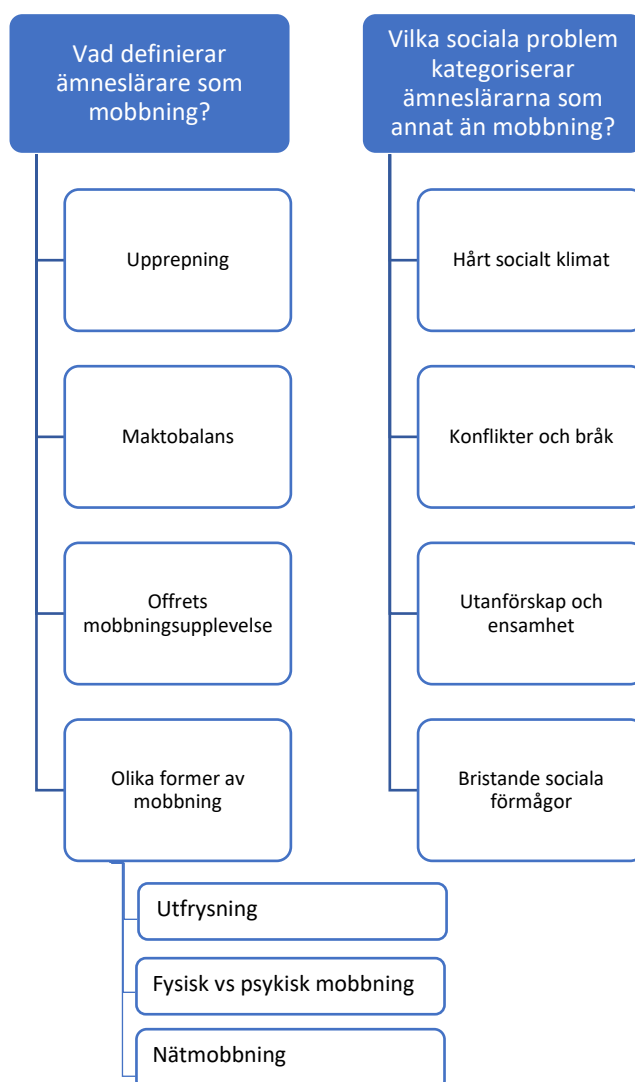
integritet och konfidentialitet skyddades genom att göra intervjuerna anonymt, radera inbandade intervjuerna i efterhand och ge tillgång till intervjumaterialet bara i forskningssyfte (Helmes, 2023).

3 Resultat

I detta kapitel presenteras resultaten från analysen av ämneslärares svar på forskningsfrågorna. Fyra (4) huvudteman och tre (3) underteman kunde identifieras från ämneslärares svar på första forskningsfrågan om vad ämneslärare definierar som mobbning och fyra (4) teman för andra forskningsfrågan om vilka sociala problem som de kategoriserar som annat än mobbning. Temana presenteras nedan i figur 1 som kategorier uppdelade enligt forskningsfråga. Forskningsfrågorna kommer att besvaras separat i varsitt kapitel, där de identifierade kategorierna för vardera forskningsfrågan behandlas i underkapitlen.

Figur 1

Kategorisering av respondenternas svar

3.1 Vad ämneslärare definierar som mobbning

Fyra (4) huvudteman och tre (3) underteman kunde identifieras i fråga om vad ämneslärare definierar som mobbning, se figur 1. Huvudteman som ämneslärarna lyfte fram var: upprepning, maktobalans, offrets egen upplevelse av att bli mobbad och olika former av mobbning. Därtill identifierade lärarna följande olika former av mobbning: utfrysning, fysisk och psykisk mobbning samt nätmobbning. Nedan presenteras ämneslärarnas tankar mer ingående om varje tema.

3.1.1 Upprepning

Nästan alla ämneslärare ansåg att mobbning är när någon är elak mot en och samma person upprepade gånger. Ämneslärarna pratade om upprepning på olika sätt. En lärare uttryckte det så här:

”När någon regelbundet blir utsatt för dåligt beteende avsiktligt. Det tycker jag att är mobbning.” (Ämneslärare #8)

En del lärare talade om att vara regelbundet elak mot en och samma person medan andra talade om ett upprepat elakt beteende eller att vara elak mot en och samma person över en längre tid. En lärare uttryckte det så här:

”Om det ska vara mobbning så ska det vara upprepande, det sker liksom ofta. Det behöver inte betyda att det är samma sak som man säger åt dem om något, det kan vara olika saker men att det sker ofta.” (Ämneslärare #7)

Regelbundenhet betyder inte nödvändigtvis upprepning, men i detta sammanhang avsåg lärarna samma sak. Att mobbning är ett upprepat elakt beteende verkade vara det som ämneslärarna mest kopplade samman med mobbning. Lärarna upplevde det dock svårt att avgöra hur många gånger något ska ske för att det ska räknas som mobbning. En del avgjorde om det handlade om mobbning genom att göra skillnad på engångsföreteelser och upprepat elakt beteende. Lärarna var överens om att det viktigaste är att som lärare ingripa och säga ifrån för varje gång.

3.1.2 *Maktobalans*

En del av ämneslärarna nämnde att det måste finnas någon form av maktobalans mellan utövaren / utövarna och den utsatte. Ett par lärare uttryckte maktobalans genom offrets perspektiv att inte ha ett försvar. De tog fasta på saker som offrets oförmåga att försvara sig eller att vara i underläge gentemot utövaren.

”Och också om det är någon som är i underläge och blir utsatt, så också då tycker jag att det är mobbning” (Ämneslärare #8)

Andra lärare pratade om maktobalans i form av statuskillnader och hierarkier, och mera ut mobbarens perspektiv. En lärare uttryckte det som att mobbaren har en makt som den utsatte inte har, och en annan lärare uttryckte det så här:

”Jag anser att mobbning är då någon med högre status ger sig på någon med mindre status för att trycka ner” (Ämneslärare #2)

En del lärare ansåg att maktobalansen var det som skiljde åt konflikt och mobbning, eftersom det i en konflikt inte finns en maktobalans utan parterna är jämlika, och att det är så de lä ut skillnaden mellan mobbning och bråk till eleverna.

3.1.3 *Offrets mobbningsupplevelse*

Ett fåtal ämneslärare lyfte fram den utsattes upplevelse av att bli mobbad som ett sätt att fastställa om det handlar om mobbning. Att inte endast yttre kriterier ska uppfyllas för att något ska klassas som mobbning, utan att även hur den utsatte upplever sig bli behandlad avgör om något är mobbning eller inte. Någon lärare pratade om elever som mår dåligt av sådant som andra gör mot dem. En annan lärare uttryckte det så här:

”Den som blir utsatt för något som den upplever som otrevligt. I min värld skulle jag kanske inte uppleva det som otrevligt men om eleven nu upplever att ”det här är mobbning, det här sker ofta” så då är det ju frågan om mobbning också, tycker jag” (Ämneslärare #7)

Kriteriet om offrets upplevelse att ta skada verkade inte vara ett självklart kriterium för att avgöra om mobbning föreligger eller inte för ämneslärarna, men det kan också bero på att lärarna tog det för givet att mobbning skadar offret.

3.1.4 Olika former av mobbning

Många ämneslärare gav exempel på hur mobbning kan ta sig i uttryck som svar på frågan om vad mobbning är enligt dem. Olika former av mobbning är inte detsamma som definitionsriterier men det att ämneslärarna identifierar mobbning i de termerna är naturligt eftersom de beskriver vad de ser i sin vardag på ett konkret sätt.

Utfrysning var ett av de vanligaste svaren bland ämneslärarna på frågan vad de anser att mobbning är. Lärarna uttryckte utfrysning på olika sätt; att frysa ut någon, att lämna någon utanför, att inte bjuda med eller låta få vara med, både i verkliga livet och på nätet, t.ex. genom att bli utesluten ur whatsapp grupper. En del lärare upplevde att utfrysning är en svår typ av mobbning att upptäcka.

”Oj... det är väl väldigt mycket, kan se väldigt olika ut... att inte vara med, att inte finnas, är kanske den som är svårast att upptäcka.” (Ämneslärare #4)

De flesta lärare poängterade att mobbningen kan se väldigt olika ut och gjorde skillnad på direkt (fysisk, verbal) och indirekt (psykisk) mobbning, och gav exempel på hur den direkta och indirekta mobbningen tog sig i uttryck. En lärare sade såhär:

“Men med tanke på mobbningen ännu så tycker jag att de är viktigt att komma ihåg att mobbning kan va i olika former t.ex. fysisk, verbal, blickar, utfrysning, skriftligt osv. De kan utspela sig på så många olika sätt” (Ämneslärare #1)

Det framkommer även att ämneslärare tyckte att det är speciellt den indirekta psykiska mobbningen som har ökat, och att den är svårare att upptäcka. En ämneslärare beskrev det såhär:

“Den fysiska mobbningen upplever vi ju inte lika mycket längre utan de är den psykiska och via medier i så fall. Den tysta, att man fryser ut någon, blickar och sarkasm”. (Ämneslärare #2)

I intervjumaterialet tog många lärare upp att mobbningen flyttat till nätet, speciellt mobiltelefonerna, och således sker mycket även utanför skolorna och att det är ett problem då ungdomarna är uppkopplade dygnet runt så de får inte vara ifred ens därhemma. Lärarna sade också att nätmobbningen är svårare att upptäcka och det är svårt för lärarna att avgränsa när det är deras ansvar att reagera om något skett efter skoltid men ändå påverkar skolvardagen. Lärarna sade också att i allt fler av de konflikter och mobbning de reder ut är sociala medier och mobiltelefoner inblandade på något sätt.

“/.../ Mycket av de som sker och som vi sedan reder upp i skolan är ju ofta sånt som sker vi mobiler. T.ex. de har en Youtube kanal och så är de nån som går in och är jätttaskig där eller /.../ de gånger man utrett något större så har media ofta varit inblandat på ett eller annat vis.”
(Ämneslärare 2#)

Vissa ämneslärare öppnade sig också om att nätmobbningen känns utmanande att känna igen och hantera eftersom den formen av mobbning inte funnits tidigare.

Men allt som försiggår på nätet, där man pekar ut eller lägger ut om de andra, så det är förstås också. Det verkar vara en väldigt känslig mobbning också, någonting som man inte liksom själv provat på som ung (Ämneslärare #9)

3.1.5 Sammanfattning

Ämneslärarna identifierade upprepning, maktobalans, och offrets egen upplevelse av att bli mobbad av de etablerade definitionskriterierna. Därtill beskrev de mobbning i genom att ge exempel på olika former av mobbning. I det stora hela verkar majoriteten av ämneslärare vara av åsikten att mobbning är ett upprepat elakt beteende. Det andra mest vanliga svaret om mobbning var att mobbning sker alltmer via telefoner och över nätet idag och att nätmobbningen är svår att upptäcka och reda upp. Det har även lett till att mobbningen sker mera utanför skolan. I övrigt identifierar ämneslärarna utfrysning, maktobalans, och offrets upplevelse av att bli mobbad som mobbning. De flesta ämneslärare nämner en eller ett par av de identifierade kategorierna men ingen nämner alla kategorier som definition på mobbning. Många ämneslärare berättar om hur mobbning kan ta sig i uttryck som svar på frågan på vad mobbning är. Olika former av mobbning är inte samma som en definition men exemplen belyser hur de tänker och vilka beteenden de klassificerar som mobbning.

Svaren varierade mycket från varandra. Den stora spridningen kan tolkas som att ämneslärarna inte hade en enhetlig syn på vad mobbning är eller var osäkra på vad som ingår i begreppet. En del lyfte mera fram maktobalans medan andra lyfte fram offrets mobbningsupplevelse eller beskrev mobbningen genom att berätta om olika typer av mobbning eller hur mobbningen tar sig i uttryck. Mest överens var ämneslärarna om att mobbning handlar om ett upprepat elakt beteende, något som majoriteten av ämneslärarna tog upp.

3.2 Sociala problem som ämneslärare kategoriserar som annat än mobbning

För andra forskningsfrågan om vad ämneslärare inte klassificerar som mobbning men upplever som problematiskt ändå kunde fyra (4) teman identifieras, se figur 1. De teman som ämneslärarna lyfte fram var; hårt socialt klimat, konflikter och bråk, utanförskap och bristande sociala färdigheter. Nedan presenteras ämneslärarnas tankar mer ingående om varje tema.

3.2.1 Hårt socialt klimat (språkbruk)

Det som ämneslärarna tog upp mest var att det sociala klimatet på skolorna blivit hårdare. När eleverna pratar till varandra har de ett grovt språkbruk och en grov jargong som inte är avsedd som mobbning.

”/.../ i sådär som sociala grupper alltså det är ju ett väldigt hårt klimat kan det vara liksom i många fall /.../ Och det behöver inte vara menat som mobbning utan det är ju en sån där kultur hur man pratar med varann”. (Ämneslärare #3)

De flesta ansåg att det hårda sociala klimatet och hur elever pratar till varandra i vardagen är problematiskt för det kan vara svårt att avgöra som lärare när något övergår till mobbning, eller dra gränsen för när något är mobbning eller inte. Något som är menat som en rolig jargong kan ändå kännas som mobbning för mottagaren eller eskalera till mobbning.

3.2.2 Konflikter och bråk

Ungefär hälften av ämneslärarna nämnde konflikt och bråk som tydligt separata fenomen från mobbning. De ansåg att det är viktigt att skilja på konflikt och bråk från mobbning, men sade också att det kan vara svårt att avgöra när eleverna bråkar eller retas med varandra på lek och när det är mobbning. Lärarna påpekade att det är viktigt att gå och avbryta och se hur det ligger till med eleverna istället för att tolka situationer, och att det är bättre att man frågar en gång för mycket än för lite.

”Hmm... de ju från fall ti fall men ett slagsmål t.ex. som händer en gång då någon ryker ihop, de behöver inte va mobbning, då kan de va en konflikt eller ett bråk där parterna är oense om nånting” (Ämneslärare #1)

3.2.3 Utanförskap, ensamhet

Näst in till alla ämneslärare nämnde utanförskap och ensamhet som en stor utmaning. Lärarna ansåg att det finns allt fler elever som känner sig ensamma och utanför, att det inte passar in eller är annorlunda.

”Att det här ... Det finns sådana som känner sig ensamma, helt enkelt, och har svårt att hitta vänner.” (Ämneslärare #6)

De berättade att det finns elever som drar sig undan i sociala sammanhang och som har svårt att hitta vänner, ens en vän. Ämneslärarna upplevde att utanförskap är ett fenomen som har ökat och som ökar hela tiden, och de uttryckte stor oro för de ensamma eleverna, och berättade om hur de försökt på olika sätt tackla utmaningen men att det känns svårt.

“Det är den största utmaningen, om man har, om man int har... kompisar, eller det kanske till och med räcker med en kompis” (Ämneslärare #4)

En del lärare talade också om att utanförskapet kan få konsekvenser, som påverkar elevernas skoltrivsel också skolgång då vissa inte alls vill komma till skolan mer då de känner sig ensamma.

3.2.4 Bristande sociala färdigheter

Ett annat återkommande tema i intervjuerna var att flera ämneslärare upplevde att elever har bristande sociala färdigheter som leder till problem som nödvändigtvis inte är mobbning. Elever vet inte hur de ska bete sig på ett acceptabelt och respektfullt sätt mot varandra och är på så sätt taskiga mot andra elever generellt, eller mot elever som är annorlunda, och sårar andra i sin okunskap. En lärare uttryckte det så här:

”Och sen upplever jag att det finns enstaka elever som inte vet hur man beter sig mot andra. Ja, att det saknar helt social kompetens.” (Ämneslärare #8)

Lärarna tar upp allt från hur eleverna pratar till varandra (grovt språkbruk), till att inte de inte har respekt för andras saker eller andras gränser, men också att eleverna inte tolererar människor som ser eller betar sig annorlunda. Det kan också handla om kommunikationsfärdigheter, som att inte avbryta varandra utan låta alla prata till punkt och ge alla utrymme att prata. Det kan också handla om sociala sammanhang t.ex. att på raster eller i matsalen inte sitta på sina mobiltelefoner utan aktivt delta i diskussionerna och umgås istället.

”Eller di här orden har inte... alltså liksom den där respekten, liksom hur man, respektkulturen hur man liksom är med andra har mattats av på något sätt /.../ man frågar inte som så mycket om lov nå mer heller utan man bara gör och tar och liksom kör lite över varann /.../ att det finns som inte riktigt som respekt för vad är mitt, vad är ditt och var går gränserna.”
(Ämneslärare #3)

Lärarna ansåg att de sociala färdigheterna och kunskapen om vad som är okej och inte okej att säga till varandra har blivit sämre med åren, och påpekade att det att allt yngre barn har tillgång till sociala medier och Youtube påverkar deras sätt att vara och prata med varandra.

“Lite den kunskapen om vad som är okej att säga till varandra, att det har blivit sämre”
(Ämneslärare #6)

3.2.5 Sammanfattning

Ämneslärarna identifierade hårt socialt klimat, konflikter och bråk, utanförskap och ensamhet samt bristande sociala färdigheter som sociala problem i skolmiljön som ändå inte utgör mobbning. Ämneslärarna var väldigt enade i sina åsikter och de flesta nämner flera av kategorierna i sina svar. Ämneslärarna hade en enad bild av problemen som de upplevde i skolmiljön. En del av ämneslärarna lyfte fram vikten av att separera på konflikter och mobbning. Ämneslärarna upplevde att det sociala klimatet och sättet elever umgås med varandra har blivit hårdare i form av grövre jargong. Det bristande sociala färdigheterna tar sig i uttryck som en okunskap eller respektlöshet om vad som är acceptabelt att säga och göra mot varandra, var gränser går för eget och andras revir eller egendom, och en sämre tolerans mot olikheter. Ämneslärarna var också överens om att det kan vara svårt att avgöra när något beteende är opassande beteende, skoj eller bråk.

4 Diskussion

Nedan följer en diskussion om de mönster som framkommit i resultaten för båda forskningsfrågorna i förhållande till tidigare forskning och teoretisk referensram. Sedan följer en diskussion om metodikens styrkor och svagheter i avhandlingen. Sist presenteras förslag på fortsatt forskning och råd till fältet samt en sammanfattande konklusion.

4.1 Resultatdiskussion

Avhandlingens syfte var att undersöka vad ämneslärare i finlandssvenska högstudier definierar som mobbning och vilka sociala problem de kategoriserar som annat än mobbning. Med hjälp av forskningsfrågorna kartlades ämneslärarnas förståelse av mobbning genom att se på vad ämneslärare räknade in i mobbningsbegreppet, och vad de uteslöt ur mobbningsbegreppet. För första forskningsfrågan om vad ämneslärare definierar som mobbning identifierades fyra (4) huvudkategorier och tre (3) underkategorier, och för den andra forskningsfrågan om vilka sociala problem de kategoriserar som annat än mobbning identifierades fyra (4) kategorier. Se figur 1.

4.1.1 *Vad ämneslärare definierar som mobbning*

Samtliga ämneslärare nämnde en eller flera av de vanligaste definitionskriterierna för mobbning (avsiktligt aggressivt beteende, riktat till en och samma person eller grupp, upprepning, maktobalans mellan utövare och offer, offrets oförmåga att försvara sig, offrets egen upplevelse att bli mobbat), men ingen nämnde alla. Ämneslärarnas svar skiljde sig också ganska mycket sinsemellan. Resultatet överensstämmer med tidigare forskning som säger att lärare sällan identifierar alla definitionskriterier utan utesluter ofta något eller några av dem (Rigby, 2018; Mahon m.fl., 2023; Pérez-Jorge m.fl., 2020; Campbell m.fl., 2019; Chen m.fl. 2018). Det behöver inte nödvändigtvis bero på att lärarna inte kunde identifiera alla teoretiska definitionskriterier, utan att de var av annan åsikt om vilka kriterier borde inkluderas, eller tog vissa kriterier för givet och därför inte nämnde dem. Definitionskriterierna blev inte presenterade för lärarna i samband med intervjuerna. Ett par lärare nämnde Olweus definition i sin helhet, vilket troligtvis berodde på KiVa Skola-programmet utgår från Olweus definition, och en del av lärarna som intervjuades ingick i de s.k. KiVa-teamen.

Upprepning var definitionskriteriet som nästan alla ämneslärarna lyfte fram och verkade känna till bäst. Det här överensstämmer med den tidigare forskning som säger att lärare oftast identifierar mobbning som upprepat beteende (Rigby, 2018). Forskningen säger också att

upprepning är fortfarande det kriterium som mest förknippas med mobbning även om man i nyare mobbningsforskning kommit fram till att upprepning inte är ett bra kriterium eftersom redan en gång räcker för att traumatisera offret, speciellt när det gäller nätmobbning, och rädslan att bli utsatt på nytt kan vara tillräckligt för att bli traumatiserad (World Anti-Bullying Forum, 2021; Gladden m.fl., 2014; Volk m.fl., 2014, Volk m.fl., 2017; Frisen & Berne 2016). Ingen av lärarna nämnde att en engångsföreteelse kan räcka för att traumatisera offret och på så sätt räknas som mobbning eller beaktade offrets rädsla att bli mobbat (på nytt), inte ens när de pratade om nätmobbning, vilket indikerar att de inte nödvändigtvis är medvetna om den senaste forskningen som ställer sig kritisk till upprepningskriteriet och beaktar även engångshändelser i definitionen.

Flera lärare identifierade maktobalans som kännetecknande för mobbning, vilket också är i linje med tidigare forskning om att lärare ofta känner igen definitions-kriteriet om maktmissbruk som karakteriserande för mobbning (Rigby, 2018). Det här definitions-kriteriet är också det kriteriet som forskarna är mest överens om att ska ingå i definitionen för mobbning (Younan, 2019). Lärarna beskrev maktobalansen på olika sätt. De talade om statuskillnader och tog fasta på offrets oförmåga att försvara sig eller underläge. Lärarna tog endast fasta på maktobalansen mellan mobbaren och offret men beaktade inte maktförhållandet till de relationerna som indirekt är involverade i mobbningen (åskådarna) eller maktobalansen som ett resultat av gruppdynamik på så sätt som WABF beaktar maktobalansen i sin nya definition (UNESCO, 2024). Det förblev oklart om lärarna är medvetna om denna aspekt av maktobalans-kriteriet eller inte.

Ett par lärare lyfte fram avsiktlig och offrets egen upplevelse som avgörande för att klargöra om något ansågs vara mobbning eller inte, men intervjumaterialet gav intrycket att de kriterierna inte var lika välkända bland lärarna. Det här är i linje med tidigare forskning om att offrets upplevelse om att bli mobbat är ett mindre känt kriterium bland lärare (Chen m.fl., 2018). Äldre forskning inkluderar avsiktlig som ett definitions-kriterium medan nyare forskning säger att mobbning inte behöver vara avsiktligt för att vara mobbning (Thornberg, 2018; World Anti-Bullying Forum, 2021; Volk m.fl., 2017). Äldre forskning beaktar heller inte offrets upplevelse att ta skada medan definitions-kriteriet beaktas i nyare förslag till definitioner på mobbning (Volk m.fl., 2014; Volk m.fl. 2017; World Anti-Bullying Forum, 2021). Lärarna beskrev ofta mobbning ur mobbarens perspektiv men det behöver inte betyda att de inte skulle tycka att offrets upplevelse att ta skada av mobbningen inte vore en viktig kännetecknande del av mobbning.

Endast ett par lärare nämnde åskådarnas betydelse vid mobbningssituationer och ingen av lärarna definierade mobbning som ett gruppfenomen eller som ett resultat av gruppdynamik. Det här överensstämmer med tidigare forskning om att lärare är osäkra på vilken betydelse åskådarnas roll har i mobbning (Rigby, 2018). Det förblev oklart hur upplysta lärarna var av åskådarnas betydelse i mobbningssituationer, men ingen av lärarna tog fasta på att åskådarna är delaktiga i maktobalansen som uppstår i mobbningen såsom WABF beaktar åskådarna och gruppdynamiken i sin uppdaterade definition (UNESCO, 2024). Åskådarnas roll inkluderas heller inte i definitionen som används i KiVa Skola -programmet, vilket kan förklara varför inte lärarna beaktade det.

Många lärare definierade mobbning genom att beskriva hur mobbning tar sig i uttryck istället för att nämna teoretiska definitions-kriterier. Det här överensstämmer med tidigare forskning om att lärare ofta hellre ger exempel på olika mobbningsformer än ger en teoretisk definition (Campbell m.fl., 2019; Mahon m.fl., 2023; Pérez-Jorge m.fl., 2020; Macaulay m.fl., 2018). Utfrysning var det vanligaste svaret lärarna gav som exempel på mobbning. Det här överensstämmer med tidigare forskning om att lärare ofta identifierar utfrysning som mobbning (Rigby, 2018). Många gjorde också skillnad på fysisk och psykisk mobbning, och tyckte att den psykiska mobbningen blivit vanligare. Det här stämmer också överens med tidigare forskning om att lärare ofta känner bäst till fysisk och psykisk mobbning (Mahon m.fl. 2023, Chen m.fl. 2018). Även om lärarna inte pratade om mobbning i termer om definitions-kriterier blev det tydligt hur lärarna ser på mobbning i sin vardag och hur väl de känner igen olika uttrycksformerna när de berättade om sina upplevelser. Det här tydliggör också det problem som forskningen beskriver om att forskarna och lärarna inte talar samma språk när de talar om mobbning och att det finns en lucka mellan den praktiska och vetenskapliga definitionen (Younan, 2018; Volk m.fl. 2017; Rigby, 2018).

Nästan alla lärare nämnde nätmobbning, och gav exempel på hur det tar sig i uttryck, och gjorde skillnad på nätmobbning och traditionell mobbning. Det här överensstämmer med teorierna som också särskiljer på traditionell mobbning och nätmobbning i definitionshänseende (Thornberg, 2018; Frisen & Berne, 2016, Kofoed & Staksrud, 2019).

Forskningen säger att nätmobbning och traditionell mobbning ofta sker samtidigt (Thornberg, 2018; Frisen & Berne, 2016; Rigby, 2018). Även om lärarna inte nämnde detta specifikt, kom det fram i sättet de pratade om nätmobbningen att deras uppfattning var att det sker samtidigt som traditionell mobbning. Lärarna var speciellt bekymrade över nätmobbningen, tyckte det var utmanande att få den ”klassiska” definitionen att passa in på nätmobbningen, och var osäkra hur de kunde använda sig av åtgärdsprogrammen mot

mobbing (här: KiVa Skola) för att reda ut nätmobbingsfall. Det här förstärker forskarnas åsikt om att kriterierna för traditionell mobbing är problematiska att överföra på nätmobbing och att lärare ofta har svårigheter att tillämpa definitionen på mobbing på nätmobbing (Volk m.fl., 2014; Volk. m.fl., 2017; Younan, 2018; Kofoed & Staksrud, 2019; Calvete m.fl., 2010, World Anti-Bullying Forum, 2021). Det här bekräftar också att det har stor betydelse i praktiken hur mobbing definieras (Rigby, 2018; Campbell m.fl., 2019; Salmivalli & Poskiparta, 2018; UNESCO, 2024).

4.1.2 Vilka sociala problem ämneslärare kategoriserar som annat än mobbing

När ämneslärarna blev tillfrågade vilka sociala problem i skolmiljön de särskiljer från mobbing var de väldigt enade i sina åsikter. Ämneslärarna verkade ha en enhetligare och klarare bild av vad de inte räknade som mobbing än vad de karakteriserade som mobbing. Det här avviker från tidigare forskning som säger att lärare har svårt att särskilja på mobbing och annat oönskat olämpligt socialt beteende pga. av att de inte definierar mobbing tillräckligt tydligt utan på en väldigt generell nivå (Mahon m.fl., 2023; Pérez-Jorge, 2020). Det är inte heller i linje med den forskning som säger att lärare ofta är av olika åsikt sinsemellan om vad mobbing är och inte är (Rigby, 2018).

De flesta ämneslärarna framhöll att det är viktigt att skilja på konflikter, bråk och mobbing, men upplevde samtidigt att det kan vara svårt att avgöra var gränsen går för opassande beteende, bråk och mobbing. Det här verkade vara det lättaste sättet för lärare att skilja på vad som är mobbing och vad som inte är det. Tidigare forskning säger att lärare har svårigheter att tillämpa definitionen rätt på verkliga situationer (Campbell m.fl., 2019; Pérez-Jorge, 2020). Även om lärarna inte sade det rakt ut att de var så, fick man intrycket från intervjumaterialet att de hade svårigheter att tillämpa deras mobbningsdefinitioner när de tolkade verkliga situationer mellan eleverna.

Ämneslärarna berättade att de upplever att skolornas sociala klimat och sättet eleverna umgås med varandra har blivit hårdare. Elevernas språkbruk beskrivs som grovt. Jargongen har blivit grövre och eleverna upplevs ha bristande sociala färdigheter. Det här tar sig i uttryck som okunskap om vad som är acceptabelt att säga och göra mot varandra, inte respektera andras saker eller gränser, och en sämre tolerans mot personer som ser eller beter sig annorlunda. Eleverna upplevs som generellt taskiga mot varandra eller mot elever som är annorlunda, och att de sårar varandra pga. sin okunskap och sociala klumpighet. Ämneslärarna upplevde det här speciellt problematiskt eftersom det försvårar tolkningar av situationer mellan elever. Det blir svårt att avgöra när något är på skoj och när något övergår till mobbing. När det gällde det

hårda sociala klimatet och elevernas bristande sociala färdigheter kände sig lärarna mera osäkra på om de kan tolka situationer rätt och skilja på opassande beteende, skoj och mobbning. Även här kom det fram att lärarna hade svårigheter att tillämpa den teoretiska kunskapen de hade om mobbning på verkliga situationer, på det sättet som Campbell m.fl. (2019) beskrev, och att de hade svårt att särskilja mobbning från annat olämpligt och oönskat socialt beteende såsom Mahon m.fl (2023) beskrev.

Ett annat återkommande tema ämneslärarna tog upp var att det finns allt fler elever som känner sig utanför eller ensamma i skolan, att de inte passar in eller är annorlunda. Ensamhet och utanförskap uppfattades som ett problem som ökar hela tiden och som är utmanande att tackla. Lärarna uttryckte stor oro för de ensamma eleverna. Mobbning orsakar ensamhet och utanförskap, men är också en riskfaktor för att bli mobbad (Social- och hälsovårdsministeriet, 2019). Det är svårt att säga om lärarna ansåg att ensamhet och utanförskap var ett resultat av mobbning eller berodde på andra faktorer. Lärarna tog heller inte på tal att ensamhet och utanförskap kan höja risken för att elever blir mobbade, så det förblev oklart vilken kunskap lärarna hade av kopplingen mellan ensamhet och utanförskap och mobbning, även om de kunde särskilja på utanförskap och utfrysning.

4.2 Metoddiskussion

Studien har metodologiskt sett både styrkor och svagheter. Det kvalitativa datamaterialet möjliggjorde en djupare tolkning av hur ämneslärarna i de finlandssvenska högstadierna tänker kring mobbningsfrågor och hurudan kunskap de har om ämnet, eftersom man i en kvalitativ studie fokuserar på respondenternas upplevelser istället för att verifiera en teori (Fejes & Thornberg, 2019). Användningen av konventionell innehållsanalys gjorde analyserandet friare och möjliggjorde att man inte utgick från ett förutbestämt kodningsschema baserat på en teori eller tidigare forskning om ämnet utan intervjumaterialet fick "tala fritt" och kategorierna skapades utifrån tolkningen av återkommande teman i respondenternas svar (Hsieh & Shannon, 2005). Användningen av verktyget Nvivo förbättrade kvaliteten på den kvalitativa studien då det möjliggjorde systematisk kategorisering.

Tillförlitligheten i den kvalitativa studien förstärktes av att resultaten i avhandlingen är representativa för målgruppen och överförbara till en annan miljö såsom Kvale och Brinkmann (2014) avser. Både den geografiska spridningen av studien i Projekt Kompis var stort och täckte flera högstudier runtom i Svenskfinland, och intervjusamplet var stort och innehöll intervjuer med ämneslärare från olika skolor, regioner, med varierande bakgrund, erfarenhet och

ämnesexpertis. Intervjumaterialets tillförlitlighet stärktes av att man hade använt sig semistrukturerat upplägg i intervjuerna och av att intervjumaterialet baserade sig på transkriberingar av inspelade intervjuer. De semistrukturerade intervjuerna möjliggjorde att intervjuerna blev friare och följdfrågor kunde ställas utifrån respondenternas svar för att fördjupa svaren. Det medförde att respondenternas svar blev rikare och mer omfattande och man fick bättre inblick i ämneslärares tankar och attityder kring hur de ser på mobbning. Det underlättade tolkandet av respondenternas svar enligt konventionell innehållsanalys. Intervjuguiden med förutbestämda huvudfrågor som alla intervjuare använde sig av säkerställde att samma frågor ställdes till alla respondenter och alla relevanta teman togs upp i alla intervjuer (DiCicco-Bloom & Crabtree, 2006). Transkriberingarna av de inspelade intervjuerna gjorde att intervjumaterialet var en detaljerad återgivning av intervjuerna.

Till svagheter kan räknas att tillförlitligheten i den kvalitativa studien försämrades av att analysen gjordes på andrahandsinformation istället för direkta observationer och egna intervjuer, av att innehållet i transkriberingarna av intervjuerna varierade mycket sinsemellan och i vissa fall avvek avsevärt från intervjuguiden, och av att intervjusamplet inte var slumpmässigt urvalt. Analysen gjordes på färdiga data och baserar sig på observationer och tolkningar av andrahandsdata dvs. färdigt intervjumaterial och andra avhandlingar baserade på Projekt Kompis. Tolkningen av ämneslärares tankar kring vad mobbning är och inte är kan således innehålla också intervjuernas tolkning till viss grad, inte enbart respondenternas åsikter. För bästa tillförlitlighet borde den kvalitativa studien i avhandlingen ha genomförts med egna intervjuer. Det att intervjuerna gjordes av flera magisterstuderande och att intervjuerna hade ett semistrukturerat upplägg medförde att intervjuerna varierade mycket sinsemellan. Trots att en intervjuguide med förutbestämda frågor användes gemensamt av alla, varierade sättet frågorna ställdes på och hurdana följdfrågor som ställdes. Det påverkade omfattningen av och riktningen i respondenternas svar. I vissa intervjuer hamnade diskussionerna på sidospår som inte var relevanta, i andra intervjuer avvek frågeställningarna så mycket från intervjuguiden att de handlade om andra teman än vad man hade för avsikt att undersöka, och i ett par intervjuer var frågeställningarna så ledande att de styrde respondenternas svar i en viss riktning istället för att respondenterna fick associera fritt. En annan utmaning var att de frågor och speciellt följdfrågor som hade ställts till ämneslärares inte gav all viktig information som skulle ha behövts för att besvara mina forskningsfrågor. Hur noggrant intervjuerna hade återgivits i transkriberingarna varierade också mycket. Den här problematiken tar också de magisterstuderanden som medverkat i studien upp i sina avhandlingar (Nykvist, 2021; Alfthan, 2020). De ämneslärares som deltog i studien ställde upp frivilligt istället för att vara

slumpmässigt utvalda till studien. Det är troligt att alla de som valde att delta i studien hade ett intresse för mobbningsfrågor eller mera erfarenhet av mobbning från tidigare. De som deltagit i studien har antagligen haft rikligt med kunskap om mobbning men samplet har inte varit så varierande.

4.3 Förslag på fortsatt forskning och råd till fältet

Utifrån avhandlingens resultat och tidigare forskning föreslås mera forskning om definiering av mobbning ur lärarnas perspektiv, också studier som beaktar nätmobbning, både finländska och internationella studier (Macaulay m.fl. 2018; Psalti 2017). För avhandlingen hittades inga finländska eller nordiska studier om ämnet, vilket var förvånande, då det finns en lång tradition av mobbningsforskning i nordiska länderna. Vidare kunde liknande studier göras i finskspråkiga högstudier om hur ämneslärare definierar mobbning för att se om uppfattningarna är lika som i de finlandssvenska högstadierna. Mera inhemsk och nordisk forskning i ämnet kunde styrka avhandlingens resultat, trovärdighet, tillförlitlighet och överförbarhet.

Det behövs också mera studier där man jämför pedagogers, elevers, föräldrarnas och forskarnas syn på definieringen av mobbning och nätmobbning. Det skulle bidra till en bättre gemensam förståelse av mobbning som fenomen och minska på luckan mellan den teoretiska och praktiska definitionen. Tidigare forskning föreslår också mera forskning från alla delaktiga parter perspektiv (Younan, 2018; Macaulay m.fl. 2018; Campbell m.fl. 2019).

Slutligen skulle det vara bra att utföra mera liknande studier med större sampel där båda könen är välrepresenterade, och har både varierande arbetserfarenhet och kunskap om mobbning eftersom tidigare forskning visade att arbetserfarenhet, utbildningsnivå och tillgång till olika informationskällor påverkar hur väl lärare kan identifiera mobbning (Rigby, 2018; Chen m.fl., 2018; Mahon m.fl. 2023). Det skulle också förbättra trovärdigheten och överförbarheten av avhandlingens resultat. Avhandlingens sampel var litet och snävt, bestående av 9 ämneslärare, varav de flesta respondenter var kvinnor (8 av 9), hade lång arbetserfarenhet på 10–35 år (8 av 9), och flera av respondenterna var eller hade varit med i KiVa-teamen eller på annat sätt jobbat med mobbningsfrågor så de hade bra förkunskaper om ämnet. Det skulle vara intressant att se ifall lärare som inte är med i KiVa-team svarar annorlunda än s.k. KiVa-lärare.

Med tanke på att tidigare forskning visar att det är svårt att överföra klassiska definitions-kriterier för traditionell mobbning till nätmobbning skulle det vara skäl att antingen

uppdatera de klassiska definitionskriterierna så att de kan tillämpas på nätmobbning eller också utforma egna definitionskriterier för nätmobbning.

Avhandlingens resultat visade att de flesta ämneslärare utgick helt eller delvis ifrån KiVa Skola-programmets definition på mobbning, som baserar sig på Olweus och Salmivallis definition, och innehåller ingen definition eller interventionsstrategi för nätmobbning. Ämneslärarna hade svårigheter att tillämpa definitionskriterierna på situationer i skolvardagen för att tolka situationer mellan elever, speciellt vid nätmobbning. Det här tydliggör att nuvarande KiVa Skola-programmets definition och interventionsmodell behöver uppdateras så att den beaktar nyare forskning om definitionskriterier för mobbning och nätmobbning. I mejlkorrespondens med Elisa Poskiparta (2022), som varit med och utvecklat KiVa Skola-programmet med Salmivalli, berättar hon att det finns en press på att uppdatera åtgärdsprogrammet så att den beaktar nätmobbning, och att en sådan uppdatering är under arbete. Tidigare forskning bekräftar också att åtgärdsprogrammets definitioner borde ses över så att de är i linje med senaste definitionskriterier (Rigby, 2018; Campbell m.fl. 2019).

Ämneslärarna var inte helt överens om vad definieras som mobbning och kopplade samman mobbning med olika händelser och beteenden. Ämneslärarna har ett juridiskt ansvar att reda ut mobbningsfall pga. lagändringen 2013 och måste kunna garantera elever en trygg skolmiljö (Lagen om elev- och studerandevård, 1287/2013; Lagen om grundläggande utbildning, 1267/2013). Precis som tidigare forskning föreslår kulle det vara viktigt att lärarna skulle ha en enad syn på vad mobbning är (Rigby, 2018). Annars finns risk för att lärare tolkar situationer väldigt olika och har varierande gränser för acceptabelt och oacceptabelt beteende som sedan förvirrar eleverna. I likhet med andra studier, föreslås att lärare borde få tillräckliga förkunskaper om mobbning i sin lärarutbildning baserat på aktuell forskning för att vara bättre förberedda för läraryrket och ha bättre kapacitet att identifiera och agera på mobbning (Rigby, 2018; Campbell m.fl. 2019; Mahon m.fl. 2023). Obligatoriska kurser i mobbning som baserar sig på aktuell forskning borde inkluderas i ämneslärarutbildningen. Likväl borde det finnas krav på att ämneslärare fortbildar sig inom mobbning som en del av sin arbetsbeskrivning (Ahonen & Puupponen, 2022). Även om syftet med utbildning är att ge kunskaper och färdigheter till elever i olika ämnen, kan ingen elev koncentrera sig på inläring om de inte känner sig trygga. Lärarnas ansvar borde även inkludera att de kan hålla elever fysiskt, emotionellt och kognitivt trygga i skolan. Utan en förståelse vad mobbning är kan en sådan trygghet inte garanteras (Mahon m.fl., 2023).

4.4 Konklusion

Ämneslärarna hade god generell kunskap om vad mobbning är men definierade inte mobbning helt enligt teoretiska definitionskriterier utan ur ett mer praktiskt perspektiv genom att beskriva olika former av mobbning och hur mobbning tar sig i uttryck. Ämneslärarna nämnde något eller några av de etablerade definitionskriterierna men ingen nämnde alla, och ämneslärarnas svar varierade också sinsemellan. Ämneslärarna hade också svårigheter att få deras syn på mobbning att passa in på den klassiska definitionen som man utgår ifrån i KiVa Skola dvs Salmivallis och Olweus definition, och de hade svårigheter att tillämpa definitionen på speciellt nätmobbning. Avhandlingens resultat är i linje med tidigare forskning om att det finns en lucka mellan den teoretiska och praktiska definitionen. Enligt forskningen tenderar lärare att ha god generell men ytlig kunskap om mobbning och identifierar ofta endast en del av de etablerade definitionskriterierna. De beskriver hellre mobbning i praktiska termer, vilket resulterar ofta i en otydlig definition som sedan orsakar svårigheter att tillämpa definitionen i skolvardagen. Men det är inte bara lärare som har svårigheter att definiera vad mobbning är. Även forskarna är av olika åsikt vilka kriterier definitionen borde inkludera. Resultatet belyser behovet för en gemensam och universell definition av mobbning. Likväl borde KiVa Skola-programmets (och andra åtgärdsprogram) definition uppdateras så att den beaktar det nyare och omformade definitionskriterierna och nätmobbning. Resultatet visar också att det skulle vara viktigt att ämneslärare får tillräckligt med förkunskaper om mobbning i sin ämneslärarutbildning och i form av fortbildning i sitt arbete. Obligatoriska kurser om mobbning borde inkluderas i ämneslärarnas pedagogiska studier och fortbildning så att ämneslärarna skulle ha tillräckliga förkunskaper om mobbning när de kommer ut i arbetslivet. Även om de i sin position som ämneslärare inte nödvändigtvis ser sina elever lika regelbundet som klasslärare ser de eleverna oftare än många andra vuxna, och har ett juridiskt ansvar att garantera en trygg skolmiljö för eleverna. Utan en förståelse av vad mobbning är och inte är, är det inte möjligt. Mobbning är så mycket mera komplext än upprepat elakt beteende och utfrysning, och för att kunna avgöra om mobbning föreligger förutsätts att man har tillräckligt insyn i mobbningens många dimensioner och komplexitet.

Källförteckning

- Ahonen K-M., Puupponen P. (2022). *Kiusaamista vai väkivaltaa?: opettajaopiskelijoiden ja opettajien valmiudet tunnistaa ja kohdata kouluväkivaltaa* [Magistersavhandling, Jyväskylän yliopisto] <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/81264#>
- Alfthan, E. (2020). *Resurser i det mobbningsförebyggande arbetet: en intervjustudie med rektorer och kuratorer i finlandssvenska grundskolors övre årskurser* [Magisteravhandling, Åbo Akademi] <https://www.doria.fi/handle/10024/180024>
- Bandura, A (2016). *Moral disengagement: How people do harm and live with themselves*. Worth Publishers
- Bourdieu, P. (2013). *Key Concepts*. Routledge
- Braun, V., Clarke, V., (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, Vol. 3, Issue 2, s. 77-101 <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber AB: Malmö
- Calvete, E., Orue, I., Estévez, A., Villardón, L., Padilla, P., (2010). Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressors' profile. *Computers in Human Behavior*, Vol. 26, Issue 5, s. 1128-1135 <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0747563210000579>
- Campbell, M., Whiteford, C., Hoojier, J., (2019). Teachers' and parents' understanding of traditional and cyberbullying. *Journal of School Violence* 18 (3) 388-402. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15388220.2018.1507826?needAccess=true>
- Chen, L., Wang, L., Sung Y. (2018) Teachers' recognition of school bullying according to background variables and type of bullying. *Journal of Educational, Cultural and Psychological Studies*, No 18 <https://www.ledonline.it/index.php/ECPS-Journal/article/view/1467/1106>
- DiCicco-Bloom, B., Crabtree, B., (2006) The qualitative research interview. *Medical education*, Vol. 40, Issue 4, 314-321. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2929.2006.02418.x>
- Finlands Grundlag*. (731/1999). Finlex. <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/1999/19990731>
- Fejes, A., & Thornberg, R. (2019). *Handbok i kvalitativ analys (3 uppl.)*. Liber AB
- Frisén, A., & Berne, S. (2016). *Nätmobbing – Handbok för skolan*. Natur & Kultur

- FSL, Finlandssvenska lärarförbundet (9 februari 2024). *Hemsida för behörigheter*.
<https://www.fsl.fi/mitt-yrke/behorigheter>
- Förordning om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet*. (986/1998).
 Finlex. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980986>
- Gladden, R. M., Vivolo-Kantor, A. M., Hamburger, M. E., & Lumpkin, C. D. (2014). Bullying surveillance among youths: uniform definitions for public health and recommended data elements, Version 1.0. Centers for Disease Control and Prevention & the United States Department of Education.
<https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/bullying-definitions-final-a.pdf>
- Helmes, I. (2023). *Ämneslärares och skolkuratorers uppfattningar om styrkor och förbättringsförslag i motverkande av skolmobbing och främjande av skoltrivsel: en kvalitativ studie* [Magisteravhandling, Åbo Akademi]. Doria.
https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/180024/alfthan_emilia.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Hsieh, H-F., & Shannon, S. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15 (9), 1277–88.
<https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Jenvén, H. (2017). *Utsatta elevers maktlöshet: en studie om elevers sociala samvaro som förbättringsarbete i åk 8–9* [Doktorsavhandling, Örebro Universitet].
<https://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:1069568/FULLTEXT01.pdf>
- Kofoed, J., Staksrud, E., (2019). ‘We always torment different people, so by definition, we are no bullies’: The problem of definitions in cyberbullying research. *New Media & Society*, Vol. 21, Issue 4, s. 1006-1020
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1461444818810026>
- Konventionen om barnets rättigheter*. Finlex. (FördrS 60/1991; på finska).
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_1
- Kowalski, R.M., Giumetti, G.W., Schroeder, A.N., Lattanner, M.R (2014) Bullying in the Digital Age: A Critical Review and Meta-Analysis of Cyberbullying Research Among Youth. *Psychological Bulletin* Vol. 140, Issue 4, 1073–1137
<https://psycnet.apa.org/record/2014-04307-001>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun (3 uppl.)*. Studentlitteratur
- Kvale, S., Brinkmann, S., & Torhell, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun (2. uppl.)*. Studentlitteratur

- Käldström-Sund, J. (2020) ”Den rektor som säger att det inte finns någon mobbning ljugar eller lever i någon sorts bomull.” – En undersökning om rektorers uppfattningar om skolmobbning i Svenskfinland [Magisteravhandling, Åbo Akademi]. Doria. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202101111538>
- Lagen om godkännande av vissa bestämmelser i konventionen om barnets rättigheter (59/1991). Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910059>
- Lagen om elev- och studerandevård. (1287/2013). Finlex <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2013/20131287>
- Lagen om grundläggande utbildning. (1498/2016). Finlex. <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2016/20161498>
- Macaulay, P.J.R., Betts, L.R., Stiller, J., & Kellezi, B. (2018). Perceptions and responses towards cyberbullying: A systematic review of teachers in the education system. *Aggressive and Violent Behaviour*, 43, 1-12. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1359178918300491>
- Mahon, J., Packman, J., Liles, E. (2023) Preservice teachers’ knowledge about bullying: implications for teacher education. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, Vol. 36, Issue 4, 642–654 <https://doi-org.ezproxy.vasa.abo.fi/10.1080/09518398.2020.1852483>
- Nykvist, E. (2021) *Betydelsen av professionellas inre resurser och egna erfarenheter i arbetet mot mobbning och utanförskap: en intervjustudie med skolpersonal i finlandssvenska högstudier* [Magisteravhandling, Åbo Akademi]. Doria. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021112557141>
- Olsson, C. (2013). *Verktyg mot mobbning och kränkning*. Skolbörsen förlag
- Olweus, D. (1992). *Mobbning i skolan: vad vi vet och vad vi kan göra (2. uppl.)*. Gummerus Tryckeri
- Patel, R., & Davidson, B. (2019) *Forskningsmetodikens grunder (5 uppl.)*. Studentlitteratur
- Pérez-Jorge, D., Rodríguez-Jiménez, M. d. C., González Contreras, A. I., Ruiz Ruiz, J (2020). Teachers’ beliefs about bullying, analysis to reorient teacher training. *Humanities & Social Sciences Reviews*, 8 (5), 294-306. <https://doi.org/10.18510/HSSR.2020.8527>
- Poskiparta, E. (9 maj 2022) Personlig korrespondens med KiVa Skola -programmets koordinator Elisa Poskiparta

- Psalti, A (2017). Greek in-service and preservice teachers' views about bullying in early childhood settings. *Journal of School Violence*, Vol. 16, No 4, 386-398
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15388220.2016.1159573>
- Rigby, K. (2018) Exploring the gaps between teachers' beliefs about bullying and research-based knowledge. *International Journal of School & Educational Psychology* Vol. 6, Issue 3, 165–175
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/21683603.2017.1314835>
- Salmivalli, C. (2010). *Koulukiusaamiseen puuttuminen – Kohti tehokkaita toimintamalleja*. PS-kustannus.
- Salmivalli, C., & Poskiparta, E., (2018). *Lärarens handbok, nyckeln till en KiVa-skola*
https://www.kivaskola.fi/uploads/2020/08/beb5bb8c-kiva_skola_lararens_handbok_nyckeln_till_en_kiva_skola_sv_2018_web.pdf
- Smedlund, A. (12 maj 2022) Personlig korrespondens med Åbo Akademis studiehandledare Anna Smedlund
- Social- ja hälsovårdsministeriet (2019) *Väkivallaton lapsuus - Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>.
- Strafflagen* (1889/39). Finlex. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- Söderberg, P. (Mars 2022) Personlig korrespondens med Projekt Kompis ansvarsperson Patrik Söderberg
- TENK. (2019). Etiska principer för humanforskning och etikprovning inom humanvetenskaperna i Finland - Forskningsetiska delegationens anvisningar 2019. Forskningsetiska delegationens publikationer 3/2019.
https://tenk.fi/sites/default/files/202101/Etikprovning_inom_humanvetenskaper_na_2020.pdf
- THL. (16 november 2020). Välbefinnandet bland barn och unga 2019 – Enkäten Hälsa i skolan 2019. Statistikrapport 44/2020. ISSN 1798–0887.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140693/Tilastoraportti_46_Koulu_terveyskysely_SV.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Thornberg, R. Linköping Universitet (24 oktober 2018) *Varför uppstår mobbning?* Videoföreläsning [Video]. URPlay <https://urplay.se/program/209418-ur-samtiden-popularvetenskapliga-veckan-varfor-uppstar-mobbning>
- World Anti-Bullying Forum, Stockholm (18 augusti 2021). *Revisiting the definition of school bullying*. Webinar#2 [Video]. YouTube

- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer (4 uppl.)*. Studentlitteratur.
- UNESCO. (10 januari 2024). *Hemsida för definition av mobbning*.
<https://www.unesco.org/en/articles/defining-school-bullying-and-its-implications-education-teachers-and-learners>
- Utbildningsstyrelsen. (2014). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*. Föreskrifter och anvisningar 2014:96. 3:e upplagan. Utbildningsstyrelsen.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/grunderna_for_laroplanen_for_den_grundlaggande_utbildningen_2014.pdf
- Utbildningsstyrelsen. (2020). *Uusi opas auttaa kouluja ja oppilaitoksia kiusaamisen vastaisessa työssä*. Utbildningsstyrelsen. <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2020/uusi-opas-auttaa-kouluja-ja-oppilaitoksia-kiusaamisen-vastaisessa-tyossa>
- Volk, A.A, Dane, A.V., Marini, Z.A. (2014). What is bullying? A theoretical redefinition. *Developmental Review* 34 (4) 327–343
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0273229714000379>
- Volk, A.A, Veenstra, R., Espelage D.L (2017). So you want to study bullying? Recommendations to enhance the validity, transparency, and compatibility of bullying research. *Aggression and Violent Behavior, Vol. 36*, pages 34-43
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1359178917302112>
- Walker, C.A (2014) Cyberbullying Redefined: An analysis of intent and repetition. *International Journal of Education and Social Science, Vol. 1, Issue 5*
- Wasberg, A. (13 januari 2020). Om Projekt KOMPIS. *Projekt KOMPIS vid Åbo Akademi*.
<https://blogs2.abo.fi/kompis/om-kompis/>
- World Anti-Bullying Forum, Stockholm (18 augusti 2021). *Revisiting the definition of school bullying*. Webinar#2 [Video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=DXMXS2chmgs>
- Younan, B. (2018). A systematic review of bullying definitions; how definition and format affect study outcome. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research, 11* (2), s. 109-115 <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JACPR-02-2018-0347/full/html>
- Åbo Akademi. (8 december 2023). *Hemsida för ämneslärare*.
<https://www.abo.fi/utbildningsprogram/utbildningslinjen-for-amneslarare/>
- Åbo Akademi. (2023) *Studiehandbok 2022–2024*. Kursupplägg för biämnet pedagogik för biämneslärare. <https://studiehandboken.abo.fi/sv/index?period=2022-2024>

Intervjuguide KOMPIS

Inför intervjun: - kort presentation av projektet och syfte med intervjuerna, samt din egen roll - den intervjuades yrkesroll, arbetserfarenhet, region, storlek på skolan - något den intervjuade vill fråga?

1) Hur trivs eleverna i skolan (...jämfört med andra skolor). Har något ändrats de år som du arbetat på skolan?

2) Pågående samhällsdiskussion om mobbning, utanförskap och mental hälsa (bl.a. Vasabladet, Yle). Har du följt den här diskussionen och hur ser du på de här sakerna? Vad upplever du själv som de största utmaningarna för ungas skoltrivsel?

3) Vad är mobbning enligt dig, eller vilka situationer räknar du som mobbning? Finns det andra sociala problem som du inte räknar som mobbning?

4) Hur jobbar ni i er skola? Har ni ett antimobbningsprogram eller annat program för skoltrivsel, och **hur fungerar det?** Finns det samarbeten med andra skolor/organisationer?

5) Hur upplever du dina möjligheter/utmaningar i din yrkesroll att stärka skoltrivsel och förhindra mobbning? (Har du resurser, hjälpmedel, direktiv, kollegialt stöd)

6) Upplever du att dina egna erfarenheter / personlighet inverkar på hur du ser på och hanterar mobbning och utanförskap?

7) Om det var upp till dig, var borde din skola eller din kommun satsa mest på när det gäller att främja skoltrivsel och förhindra mobbning och utanförskap? (Både på lång sikt och konkret på kort sikt)

8) Har du något tips du vill ge blivande [yrkesroll]? Eller något du vill förtydliga/tillägga?

Intervjun klar, tack 😊

14.10.2019

Bästa rektor, lärare eller elevvärdare i ett finlandssvenskt högstadium,

Skolmobbing är ett fenomen som fått mycket utrymme i den finlandssvenska samhällsdebatten på senaste tid. Problemet har stötts och blötts på många sätt och i många sammanhang, men hittills har ingen aktör tagit sig an att producera en sammanställning av den gemensamma förståelsen för fenomenet och de åtgärdsförslag som kommit fram, tex i de undersökningar och diskussionstillfällen som arrangerats av finlandssvenska medier.

För att samla in och sammanställa de goda modeller och idéer kring antimobbingsprevention som figurerar i Svenskfinland – både bland skolpersonal och "vanligt folk" - har utvecklingspsykologin vid Åbo Akademi i Vasa startat projektet Kunskap om mobbningsprevention i Svenskfinland (KOMPIS). Målet är att sammanställa produkter bestående av såväl fältets, allmänhetens och experternas samlade kunskap om mobbing i skolkontext, med fokus på konkreta åtgärder. Projektet leds av PD Patrik Söderberg och koordineras av PK Alexandra Wasberg. Svenska Kulturfonden står för finansieringen.

Intervjustudie med skolpersonal i finlandssvenska högstudier

Projekt Kompis inleder hösten 2019 sin första fas, som går ut på att samla skolpersonalens erfarenheter och idéer kring hur man kan förebygga mobbing i högstadiet. Datainsamlingen sker med metoden semistrukturerad intervju och genomförs av magisterstuderande i utvecklingspsykologi. Det insamlade intervjumaterialet kommer att analyseras och sammanställas till ett resultat som publiceras för allmänheten våren 2020.

Resultatet av intervjustudien kommer att utgöra projektets första kunskapsbas, som därefter kommer att utökas med resultatet från ett tänkartalko på sociala medier för allmänheten (fas 2) och ett antal seminarieworkshoppar (fas 3) där personer verksamma inom offentliga och tredje sektorn deltar.

Er kunskap behövs!

Vi hoppas att just du som rektor, lärare eller elevvärdare i ett högstadium i Svenskfinland vill ställa upp på en intervju till förmån för Kompis-projektet. Genom att dela med dig av dina erfarenheter hjälper du oss att få en insikt i skolpersonalens vardag och att kartlägga de utmaningar, tillvägagångssätt och åtgärdsförslag som berör ungas välmående.

En intervju tar max 45 min i anspråk. Alla svar anonymiseras och används enbart i forskningssyfte av behörig personal vid Åbo Akademi.

Vänligen kontakta oss om du har frågor om projektet eller vill anmäla ditt intresse för att delta i studien.

Med samarbetshälsningar,

Patrik Söderberg (PD)
Universitetslärare i utvecklingspsykologi
patrik.soderberg@abo.fi

Alexandra Wasberg (PK)
Projektkoordinator
awasberg@abo.fi

Bilaga 3: Förförståelse av forskningstemat

Min förförståelse grundar sig främst på nyhetsuppföljning och litteratur om ämnet samt egna och andras erfarenheter och iakttagelser om mobbning från skoltiden. Enligt min förståelse har ämneslärare inget klassansvar eller egna elever då de endast lär ut sitt ämne, och ser således inte sina elever lika regelbundet som klasslärare. Mitt antagande är att ämneslärarna således inte kanske har samma insyn i mobbningstemat som klasslärare eller kuratorer och att de kan ha svårare också att upptäcka mobbning bland eleverna än klasslärarna och kuratorerna. Hur upplysta ämneslärarna är om mobbning påverkas säkert av egna erfarenheter (att själv ha varit med om mobbing, eller har ett barn, syskon eller någon annan i sin närhet som blivit mobbat), yrkesrollen (hur mycket ser och vet man om elevernas vardag, vilka situationer möter man i sin yrkesroll, vad är den formella makten och formella ansvaret i ens egen yrkesroll) och personliga egenskaper (omtänksamhet, inlevelseförmåga, vilja att hjälpa). Det är troligt att de som själv blivit mobbade eller jobbat mycket med mobbningsoffer ser lättare när mobbning sker och kan lättare se mobbningens olika nyanser, och ingriper fortare. Mitt antagande är att ämneslärarna inte har en enhetlig syn på vad mobbning innebär och att deras syn på mobbning är föråldrad. Tänker mig att de har en textbokförståelse av mobbning: man har läst vad det är, vilka kriterier mobbning ska uppfylla och så har man ett antimobbningsprogram som ska motverka det. Men att de har svårt att tillämpa den teoretiska kunskapen de har i praktiken, och kan således ha svårt att märka mobbning, lägga märke till olika varningssignaler, och veta hur man tar tag i mobbningsfallen. Anar att ämneslärarna inte kommer att definiera mobbning på ett enhetligt sätt utan ha varierande syn på vad som räknas som mobbning. Det här kan bero på många saker t.ex. att man inte pratar tillräckligt om mobbning inom personalen för att skapa en gemensam förståelse av vad mobbning är, eller otydliga ansvar om vem det är att reda ut mobbningsfallen, eller att endast personer som medverkar i utnämnda mobbningskommittéer har djupare insyn i mobbning medan övriga har en ytligare kunskap om fenomenet. Läraryrket är hektiskt. Ifall de inte har tillräckligt med tid att bemöta eleverna som individer och inte bara som en del av en grupp, är det lätt hänt att den individuella upplevelsen glöms bort och det kan vara svårt att upptäcka mobbningssituationer. Misstänker också att det finns en hel del missuppfattningar om mobbning, t.ex. att det alltid är avsiktligt, att mobbaren alltid mår dåligt eller kommer från trassliga hemförhållanden, eller att mobbning är synligt och repetitivt. Barn stöter bort barn som är annorlunda, av ren biologi, och behöver inte alls vara medvetna om att de mobbar. Därför måste vuxna veta det.